

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΟΠΙΗΣΗ

ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ Ε.Ε ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΘΕΣΠΙΣΗΣ
ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ : ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ
ΤΩΝ ΟΔΗΓΙΩΝ 2010/64 ΚΑΙ 2012/13 Ε.Ε»**

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΤΑΓΚΛΗ

ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΟΛΓΑ ΤΣΟΛΚΑ, ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2014

Στους γονείς μου, Θανάση – Μαρία,
Στον αγαπημένο παιδικό μου φίλο, Δημήτρη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣσελ 8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

**I. Επί του χαρακτήρα και της λειτουργικής αποστολής του ποινικού
δικαίουσελ 11**

**A. Η θέση του ποινικού δικαίου στο νομοθετικό σύστημα ενός
κράτουςσελ 11**

B. Η αποστολή του ποινικού δικαίουσελ 12

Γ. Η παρέμβαση της ΕΕ στο πεδίο του ποινικού δικαίουσελ 13

**II. Αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πεδίο του ποινικού
δικαίου πριν από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας**

A. Συνοπτική επισκόπηση των Συνθηκών.....σελ 15

1. Το καθεστώς πριν από την Συνθήκη του Μάαστριχτσελ 15

2. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ.....σελ 17

3. Οι Συνθήκες του Άμστερνταμ (1997) και της Νίκαιαςσελ 18

I. Η Συνθήκη του Άμστερνταμσελ 18

II. Η Συνθήκη της Νίκαιαςσελ 19

B. Τα Προγράμματα της Χάγης και της Στοκχόλμηςσελ 21

**Γ. Η πρόταξη της αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών
αποφάσεων - από τη Σύνοδο του Τάμπερε μέχρι την Συνθήκη της
Λισαβόναςσελ 22**

III. Αναγνώριση ποινικής αρμοδιότητας της Ε.Ε μετά την Συνθήκη της Λισαβόναςσελ 25

A. Περίγραμμα του θεσμικού πλαισίου σελ 25

B. Ιδιαιτερότητες της διαδικασίας νομοθέτησης στο πεδίο του ποινικού δικαίουσελ 28

Γ. Επί των αρχών της δοτής αρμοδιότητας, της επικουρικότητας και της αναλογικότητας σελ..... σελ 30

Δ. Επί της αρμοδιότητας του ΔΕΕσελ 33

IV. Ειδικότερα: το κανονιστικό πλαίσιο των άρθρων 82 και 83 ΣΛΕΕ – η αρμοδιότητα της ΕΕ σε επίπεδο δικονομικού και ουσιαστικού ποινικού δικαίου αντίστοιχασελ 35

A. Η διάταξη του άρθρου 82 ΣΛΕΕ (δικονομικό ποινικό δίκαιο)

1. Η κατοχύρωση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισηςσελ 35

2. Η διευκόλυνση της αμοιβαίας αναγνώρισης μέσω θέσπισης ελάχιστων κανόνωνσελ 37

3. Η Δυνατότητα ενισχυμένης συνεργασίαςσελ 38

4. Συμπερασματική αξιολόγησησελ 39

B. Η διάταξη του άρθρου 83 ΣΛΕΕ (ουσιαστικό ποινικό δίκαιο)..... Σελ 40

1. Οι τομείς δράσης της Ένωσης μέσω θέσπισης ελάχιστων κανόνωνσελ 40

2 . Η δυνατότητα επέμβασης της Ε.Ε μέσω Οδηγιών – η ενισχυμένη συνεργασίασελ 41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

I. Επί της κανονιστικής σημασίας των γενικών αρχών ποινικού δικαίου στην άσκηση της ποινικής αρμοδιότητας της Ε.Ε.

A. Ευρωπαϊκό αξιακό σύστημα και θεμελιώδεις αρχές του εθνικού ποινικού δικαίουσελ 45

B. Περίγραμμα βασικών αρχών ποινικού δικαίου σελ.....σελ 48

1. Το ποινικό δίκαιο ως έσχατη επιλογή (*ultima ratio*).....σελ 48

2. Η αρχή της νομιμότητας (*nullum crimen nulla poena sine lege*).....σελ 49

3. Η αρχή της ενοχήςσελ 52

II. Επί της κανονιστικής σημασίας του ΧΘΔΕσελ 52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΘΕΣΠΙΣΗ ΚΟΙΝΩΝ ΕΛΑΧΙΣΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ – ΕΡΜΗΝΕΙΑ - ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

I. Η Οδηγία ως νομικό μέσο θέσπισης κοινών ελάχιστων ποινικών κανόνωνσελ 56

A. Επί της δεσμευτικότητας της Οδηγίας και της υποχρέωσης ενσωμάτωσης στο εσωτερικό δίκαιοσελ 56

B. Επί του ρυθμιστικού αντικειμένου της Οδηγίας και των ορίων διακριτικής ευχέρειας του εσωτερικού νομοθέτησελ 59

Γ. Η ΥΠΕΡΟΧΗ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥσελ 62

ΙΙ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΑΝΕΠΤΥΞΕ ΤΟ ΔΕΕ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ για την ερμηνεία και εφαρμογή των Οδηγιών στην εσωτερική έννομη τάξη

Α. Επί της ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του ενωσιακού δικαίουσελ 64

Β. Επί της σύμφωνης με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνείαςσελ 66

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ «ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ» ΔΥΟ ΟΔΗΓΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ι. Γενικά επί της λειτουργίας και του ρυθμιστικού αντικειμένου των Οδηγιών 2010/64/ΕΕ και 2013/12/ΕΕ.....σελ 71

ΙΙ. ΟΔΗΓΙΑ 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, (20/20/10) : το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασίασελ 72

Α. Νομική βάση και στόχος της Οδηγίαςσελ 72

Β. Κανονιστικό περιεχόμενο της Οδηγίαςσελ 73

Γ. Ενσωμάτωση στο εσωτερικό μας δίκαιοσελ 74

Δ. Ενσωμάτωση της συγκεκριμένης οδηγίαςσελ 75

ΙΙΙ. Οδηγία 2013/12 (22 Μαΐου 2012) σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών

Α. Νομική βάση και στόχος της Οδηγίαςσελ 79

Β. Κανονιστικό περιεχόμενο της Οδηγίαςσελ 80

Γ. Ενσωμάτωση της Οδηγίας στο εσωτερικό μας δίκαιοσελ 82

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑσελ 86

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑσελ 90

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση : ένα πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και εν γένει σύνθετο μόρφωμα που προκάλεσε και προκαλεί αντιδράσεις, συζητήσεις, διαφωνίες και αλλάζει τον τρόπο που αντιμετωπίζουμε το δίκαιο πλέον, προσεγγίζοντας το από μια διακρατική και υπερεθνική πλευρά, συνειδητοποιώντας, διότι ως υποκείμενα και επίσημα μέλη αυτού του μορφώματος, δεν είμαστε οι μόνοι δημιουργοί και νομοθέτες. Τίθεται ορθά επομένως το ζήτημα του δικαίου σε ένα άλλο, διασυνοριακό, διεθνικό επίπεδο, το οποίο μόνο αδιάφορο δεν μπορεί να είναι, διότι και εμείς ανήκουμε μέσα σε αυτό, δεν είμαστε απομακρυσμένοι παρατηρητές μιας εξω - εθνικής διαδικασίας νομοθέτησης. Εγείρονται ως εκ τούτου τα εξής ερωτήματα: Τελικά οι επί μέρους εθνικές δικαϊκές οντότητες απλά συνυπάρχουν σε μια εδαφική ενότητα που λέγεται Ευρώπη, ή έχουν αφομοιωθεί από το όραμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης; Μιλάμε για εξευρωπαϊσμένα ποινικά εθνικά συστήματα απονομής δικαιοσύνης ; Ή για ένα ευρωπαϊκό ποινικό σύστημα με εθνικές παρεκτάσεις και ιδιαιτερότητες ; Το μέγεθος, η ένταση και το μέτρο της επέμβασης του Ευρωπαίου νομοθέτη στα εσωτερικά ποινικά συστήματα, ο τρόπος αυτής της παρέμφρησης και η γενικότερη αντιμετώπιση του ποινικού δικαϊκού φαινομένου, υπό το φως της ευρωπαϊκής διάστασης και παραμέτρου, καθώς και οι νομολογιακές επιδράσεις και αντανakλάσεις της ευρωπαϊκής πολιτικής τόσο σε γενικό επίπεδο όσο και στον εθνικό δικαιοχώρο, αποτελούν τον βασικό προβληματισμό της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Ομιλούμε για ελληνικό ποινικό δίκαιο με αναφορές στην ευρωπαϊκή νομοθεσία, για ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο, μέρος του οποίου είναι και το ελληνικό ή για κάτι άλλο;

Ένας ακόμη προβληματισμός επομένως, συγγενής και άρρηκτα συνδεδεμένος με τη θεματική της μεταπτυχιακής μου εργασίας, είναι η έννοια του ΕΥΡΩΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ. Πρόκειται για μια έννοια που αναπτύχθηκε τις τρεις τελευταίες δεκαετίες και είναι ακόμη υπό διαμόρφωση. Έχουν υποστηριχθεί τρεις διαφορετικές απόψεις:

- Στενή έννοια → στο ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο εντάσσονται μόνο διατάξεις παράγωγου και πρωτογενούς ευρωενωσιακού δικαίου της Ένωσης που καθορίζουν την ποινική αρμοδιότητα, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και του συναφούς νομολογιακού δικαίου
- Ευρεία έννοια → εντάσσονται όλοι οι ποινικοί κανόνες που παράγονται τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε επίπεδο Συμβουλίου της Ευρώπης
- Ενδιάμεση θέση → αφορά κανόνες που προκύπτουν από την εν γένει ενεργό δράση της ΕΕ στην ποινική αρμοδιότητα

Το ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο είναι ένα σύνολο κανόνων πολυδιάστατο, όπου Ευρωπαϊκό και εθνικά δικαστήρια, νομοθεσίες και αρχές αλληλοδιαπλέκονται και εκτελούν ρόλους. Είναι ένα υβριδικό ¹σύστημα που παρόλο που αναφέρεται σε κοινές αξίες, δικαιολογεί μια κατηγοριοποίηση σε αυτοτελή τομέα δικαίου. Από τη συνθήκη του Μάαστριχτ και έπειτα ξεκίνησε ο εξευρωπαϊσμός του εκάστοτε εθνικού ποινικού δικαίου. Είναι ένας συνεχώς μεταβαλλόμενος² και εξελισσόμενος χώρος δικαίου (*field of law*) που δεν χαρακτηρίζεται από αποκλειστικότητα αλλά επεκτείνει το νόημα και τα αποτελέσματά του στα κράτη μέλη, με την πάροδο του

¹European criminal law Andre Klip, Intersentia 2009, Antwerp- Oxford- Portland σελ 1

² Και δεν θα μπορούσε να μην είναι, αφού παραμένει ανθρώπινο δημιούργημα, πόσο μάλλον τώρα, που αποκτά υπερεθνικές προεκτάσεις

χρόνου, γεγονός που δικαιολογείται από την ίδια τη φύση του δικαίου εν γένει, το οποίο αφ' ης στιγμής έχει ως σημείο αναφοράς τον άνθρωπο, δεν θα μπορούσε να είναι ένα στατικό δημιούργημα. Το δίκαιο επομένως ως ανθρώπινο δημιούργημα, ρυθμιστής και απότοκος παράλληλα των ανθρωπίνων σχέσεων, τις ακολουθεί, τις μεταβάλλει, τις προσαρμόζει αλλά δέχεται και επιρροές από αυτές, τις οποίες ενσωματώνει στις διατάξεις του.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε τη διαπλοκή του εθνικού ποινικού μας συστήματος με το ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο, τις εκατέρωθεν επιδράσεις και την τελική στάση και θέση της Ελλάδας μέσα στο δικαϊκό ευρωπαϊκό δημιούργημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

I. Επί του χαρακτήρα και της λειτουργικής αποστολής του ποινικού δικαίου

A. Η θέση του ποινικού δικαίου στο νομοθετικό σύστημα ενός κράτους

Το ποινικό δίκαιο, ως μηχανισμός άμεσης παρέμβασης του κράτους στην προσωπική ελευθερία του ατόμου, με απώτερο σκοπό την προστασία των εννόμων αγαθών και των φορέων τους σε μια ευνομούμενη πολιτεία, χρήζει ανάγκης αυστηρού προσδιορισμού των ορίων του και των πεδίων ενέργειάς του. Με αυτή την ³έννοια, το ποινικό δίκαιο συνδέεται στενά με την ίδια την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων αλλά και με το κράτος δικαίου. Γι αυτό το λόγο, οι προϋποθέσεις άσκησης κρατικής ποινικής καταστολής, αποτυπώνονται συνταγματικά πλέον στα σύγχρονα κράτη. Το ποινικό δίκαιο αποτελεί –παραδοσιακά- κατ' εξοχήν εθνικό δίκαιο, που συγκροτεί⁴ έναν σκληρό πυρήνα εθνικής νομοθεσίας, όπου το κράτος και μόνον αυτό, καθορίζει ποιες συμπεριφορές είναι αξιόποινες, άξιες δηλαδή μιας σκληρής και στιγματιστικής κύρωσης, που συνοδεύεται από έντονη ηθική αποδοκιμασία του καταδικασθέντος και συχνά -αν όχι πάντα- οδηγεί στον κοινωνικό του αποκλεισμό και την βαρύτατη βλάβη της προσωπικότητάς του. Υπό την έννοια αυτή, το ποινικό δίκαιο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την κρατική κυριαρχία, είναι εκφραστής αυτής και εκδηλώνει άμεσα και δραστικά τα

³ Μαρία Καιάφα Γκμπάντι, Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο & Συνθήκη της Λισαβόνας, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011, σελ 1

⁴ Δ.Κιούπης, το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ 75

αποτελέσματά του όταν ενεργοποιούνται οι διατάξεις του. Ανήκει στον πυρήνα της κρατικής εξουσίας, ακριβώς επειδή παρεμβαίνει τόσο άμεσα στην προσωπική ελευθερία του ατόμου, αφ' ης στιγμής διαπιστωθεί η παράβαση του ποινικού κανόνα. Έτσι, ⁵το ποινικό δίκαιο ως έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας ανήκει στον απαραβίαστο πυρήνα της «εθνικής κυριαρχίας των κρατών μελών».

B. Η αποστολή του ποινικού δικαίου

Αποστολή⁶ του ποινικού δικαίου, είναι να προστατεύσει με το όπλο της ποινής, τόσο προληπτικά όσο και κατασταλτικά, θεμελιώδεις αξίες της κοινωνίας, απολύτως απαραίτητες για την ομαλή κοινωνική συμβίωση, ώστε να διασφαλίσει την κοινωνική ειρήνη, χαράσσοντας τα τόσο ευαίσθητα όρια ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις, που συχνά βρίσκονται σε σύγκρουση. Συγχρόνως, οι κανόνες του ποινικού δικαίου με το περιεχόμενό τους αλλά και με τη σαφή διαμόρφωσή τους, αποβλέπουν και στον ιδιαίτερα σημαντικό σκοπό, αυτόν του περιορισμού των κρατικών καταχρήσεων σε βάρος των ελευθεριών των πολιτών, που ενδεχόμενα να πραγματοποιηθούν με τη χρήση του όπλου της ποινής.

Η περιχαράκωση ⁷λοιπόν των ορίων της ακαταμάχητης κρατικής δύναμης στο απολύτως αναγκαίο για τη διατήρηση της συνοχής του κοινωνικού ιστού και την προστασία των εννόμων αγαθών πλαίσιο, παραμένει πρωταρχικό ζήτημα. Το ποινικό δίκαιο δεν είναι απλά ένα εξαγγελόμενο κακό, μια απειλή που λειτουργεί εκφοβιστικά, αλλά ένα

⁵ Ο.π. . Χρίστος.Χ.Μυλωνόπουλος.. σελ 18

⁶ Χρίστος .Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, γενικό μέρος Ι, δίκαιο και οικονομία , Π.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2007, σελ 6

⁷ Ο.π. Χρίστος.Χ.Μυλωνόπουλος.. σελ 7

κοινωνικό όπλο, που λειτουργεί προληπτικά και κατασταλτικά στην παραβατικότητα. Η αποστολή⁸ του ποινικού δικαίου είναι διττή : προστασία εννόμων αγαθών και εξασφάλιση ατομικών ελευθεριών από την κρατική αυθαιρεσία.

Γ.Η παρέμβαση της ΕΕ στο πεδίο του ποινικού δικαίου

Ο ιδιαίτερα ευαίσθητος χαρακτήρας του ποινικού δικαίου, με τα έντονα εθνικά χαρακτηριστικά και τις συνταγματικές προεκτάσεις, σύμβολο της εθνικής αντιμετώπισης του ποινικού φαινομένου, υπήρξε και παραμένει επί σειρά ετών, ένα ζήτημα γύρω από το οποίο, η επέμβαση/ παρέμβαση της Ε.Ε, δημιούργησε ποικίλλες αντιδράσεις και συζητήσεις. Ο κλάδος αυτός του δικαίου, άρρηκτα συνδεδεμένος με τον πυρήνα της κρατικής δράσης, κλήθηκε τα τελευταία χρόνια, μαζί με τα καλπάζοντα βήματα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, να απεκδυθεί τον αυστηρά εθνικό του χαρακτήρα και να εξευρωπαϊσθεί.

Από τα πρώτα βήματα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μέχρι και σήμερα, η σχέση των εθνικών ποινικών συστημάτων, στο πλαίσιο ενός υπερκρατικού οργανισμού με διεθνικό χαρακτήρα, εξακολουθεί να γυρεύει απαντήσεις στα ερωτήματα που γεννώνται. Σε κάθε χρονικό στάδιο της πορείας της ΕΕ, ανέκυψαν και ανακύπτουν διαφορετικοί προβληματισμοί, σχετικά με τον τρόπο και τον βαθμό επέμβασης του Ευρωπαϊκού Νομοθέτη, στην εθνική ποινική νομοθετική παραγωγή.

Σε ένα υπερκρατικό μόρφωμα, η αναγνώριση αρμοδιοτήτων στο πεδίο της ποινικής καταστολής εμφανίζει πολυπλοκότητα και συναντά τη σκόπελο της εθνικής κυριαρχίας, αλλά και ερωτήματα συνδεδεμένα

⁸ Ο.π .Χρίστος .Χ. Μυλωνόπουλος.. σελ 7

με την αρχή της νομιμότητας, όπως αυτή κατοχυρώνεται στα εθνικά Συντάγματα. Σε κάθε δε περίπτωση, οποιοδήποτε μοντέλο⁹ παρέμβασης ενός υπερκρατικού μηχανισμού στον τομέα ποινικής καταστολής, δεν μπορεί παρά να αξιολογείται με την υπηρετήση της διττής ταυτότητας του ποινικού δικαίου, που αναφέρθηκε πιο πάνω, δηλ. ως μέτρου προστασίας των εννόμων αγαθών αλλά και ως μέτρο ελευθερίας των πολιτών.

Όσο βαθύτερα επεμβαίνουν¹⁰ οι ενωσιακές πρωτοβουλίες στο εθνικό ποινικό δίκαιο των κρατών μελών, τόσο μεγαλύτερη είναι η ανάγκη δικαιολόγησης αυτής της επέμβασης ως απαραίτητης, σύμφωνα και με την αρχή της επικουρικότητας. Ήδη στο σημείο αυτό θα πρέπει πάντως να επισημανθεί ότι **ο ρόλος της νομοθετικής παρέμβασης της ΕΕ δεν είναι η αντικατάσταση του εθνικού Ποινικού Δικαίου (ουσιαστικού και δικονομικού)**. Η ΕΕ δεν έχει εξουσία να ακυρώσει τις εθνικές ποινικές νομοθεσίες, καθιστώντας τες πανομοιότυπες. Η σχετική αρμοδιότητά της έγκειται στη θέσπιση «κοινών ελάχιστων κανόνων» στους τομείς που διαλαμβάνονται στις σχετικές διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου. Στα ζητήματα αυτά και στην προβληματική που ανακύπτει, θα επανέλθουμε αναλυτικότερα στα επόμενα κεφάλαια της παρούσας διπλωματικής.

⁹ Μαρία Καϊάφα Γκμπάντι, Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο & Συνθήκη της Λισαβώνας, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011, σελ 4

¹⁰ Το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβώνας, Δ.Μουζάκης, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ 115

II. Αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πεδίο του ποινικού δικαίου πριν από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας

A. Συνοπτική επισκόπηση των Συνθηκών

1. Το καθεστώς πριν από την Συνθήκη του Μάαστριχτ

Πριν από την υπογραφή¹¹ της Συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν είχε σε γενικές γραμμές, καμία ρητή αρμοδιότητα στο πεδίο του ποινικού ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου, καθώς αυτό θεωρούνταν ότι βρίσκεται στον πυρήνα της εθνικής κυριαρχίας και επομένως εκτός των ορίων της (τότε) ΕΟΚ. Οι αρχικές Συνθήκες, είχαν ως πρωταρχικό τους σκοπό τα εξής :

α) Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (*EKAX*) το έτος 1952: Κύριος σκοπός ήταν να ξεπερασθούν τα εμπόδια στις συναλλαγές και να δημιουργηθεί ενιαία και κοινή αγορά, με έμφαση στα θέματα επενδύσεων, μεταφορών και εμπορικής πολιτικής.

β) Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (*EKAE*) , (*ευρύτερα γνωστή ως Ευρατόμ*) το έτος 1958: Στόχος ήταν η κοινή αγορά πυρηνικών υλών και εφοδίων και ο συντονισμός κοινών ερευνητικών προγραμμάτων.

γ) Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (*ΕΟΚ*) (*Συνθήκη της Ρώμης*) το έτος 1958: Βασική αποστολή ήταν η καθιέρωση κοινής αγοράς, η εξάλειψη τελωνειακών δασμών και εμποδίων στις συναλλαγές.

Με βάση τα παραπάνω παρατηρούμε ότι, στα πρώτα της βήματα, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ήταν προσανατολισμένη στα οικονομικά και ενεργειακά ζητήματα και όχι στους άξονες εκείνους, που θα

¹¹ Σπύρος Αθ.Καρανικόλας, Η Επίδραση του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου στην Ελληνική Ποινική Έννομη τάξη , Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 129

καθιστούσαν και θα αναδείκνυαν τον ευρωπαϊκό χώρο ως χώρο ενιαίου δικαϊκού προσανατολισμού σε πεδία που παραδοσιακά ανήκαν στην εθνική κυριαρχία.

Σταδιακά όμως, το παρατηρούμενο έλλειμμα προστασίας των κοινοτικών αγαθών και εννόμων συμφερόντων, η επέκταση των αποτελεσμάτων της διαμόρφωσης μιας κοινής αγοράς και των αρνητικών συνεπειών του εγκλήματος εκτός των στενών εθνικών συνόρων κατέστησε σαφές ότι, η προσήλωση μόνο στην οικονομική ενοποίηση δεν ήταν επαρκής για την επίτευξη των σκοπών της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Έτσι, η ανάγκη των κρατών να συνεργαστούν μεταξύ τους και να υιοθετήσουν μια κατά το δυνατόν κοινή γραμμή πλεύσης στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, γινόταν όλο και πιο επιτακτική. Βεβαίως ένα καίριο ερώτημα που απασχολούσε τις κυβερνήσεις ήταν το οργανωτικό σχήμα της εν λόγω συνεργασίας, το οποίο βρισκόταν σε άμεση συνάφεια με την προβληματική του στόχου της πολιτικής ενοποίησης.

Οι πρώτες ¹²απόπειρες για την εναρμόνιση του ποινικού δικαίου των Κρατών – Μελών ξεκινούν το έτος 1962, όταν δημιουργήθηκε μια ομάδα εργασίας επίσημων αντιπροσώπων, με σκοπό τη μελέτη τριών ζητημάτων: α) την έρευνα και τη δίωξη των παραβιάσεων του δικαίου της κοινότητας, β) τη θέση του προσωπικού της ΕΚ στις ποινικές διαδικασίες και γ) τις εθνικές κυρώσεις για την επιβολή του δικαίου της Κοινότητας. Οι προσπάθειες αυτές αναχαιτίστηκαν από τη Γαλλία, κατέδειξαν όμως ότι, παρά την έλλειψη ρητής αρμοδιότητας σε αυτόν τον τομέα, η ανάληψη περαιτέρω πρωτοβουλιών για την προστασία των συμφερόντων της Κοινότητας ήταν ζήτημα χρόνου.

¹²Σπύρος Αθ.Καρανικόλας, Η Επίδραση του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου στην Ελληνική Ποινική Έννομη τάξη, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012,σελ 130

2. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και συνακόλουθα την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η αποκαλούμενη «*Δικαστική Συνεργασία στις Ποινικές Υποθέσεις*», καθιερώθηκε ως θέμα κοινού ¹³ ενδιαφέροντος και εντάχθηκε στον τρίτο πυλώνα¹⁴, όπου και παρέμεινε μέχρι τη Συνθήκη της Νίκαιας. Το έτος 1992, το νέο πρότυπο συνεργασίας των κρατών μελών στηριζόταν στους αποκαλούμενους **τρεις πυλώνες**, βασισμένους στο πρότυπο της διακυβερνητικής συνεργασίας. Για πρώτη φορά¹⁵ με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, η ΕΕ απέκτησε επίσημη αρμοδιότητα στον τομέα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών υποθέσεων, που περιελάμβανε μεταξύ των άλλων την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις (*τρίτος πυλώνας*). Δημιουργήθηκε ένα πλαίσιο μόνιμης δομής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών, ειδικά στον τομέα του ασύλου, της μετανάστευσης και της καταπολέμησης της εγκληματικότητας.

Το πρότυπο της συνεργασίας αυτής ήταν η διακυβερνητικότητα¹⁶, δηλαδή η συνεργασία κυρίαρχων κρατών εντός ενός διεθνούς οργανισμού, στον οποίο δεν έχουν παραχωρήσει τα κυριαρχικά τους δικαιώματα. Ακόμα βέβαια και μετά την εισαγωγή αυτή του τρίτου πυλώνα, η Ε.Ε δεν είχε ρητή αρμοδιότητα ορισμού αξιοποιώνων πράξεων και επιβολής ποινικών κυρώσεων. Στο πλαίσιο αυτό, ο τρόπος για να προωθηθεί η δικαστική συνεργασία σε ποινικές

¹³ Βασίλειος Χριστιανός, Συνθήκη ΕΕ&ΣΛΕΕ κατ' άρθρο ερμηνεία, Νομική Βιβλιοθήκη 2012, Δ. Αναγνωστοπούλου, σελ 498

¹⁴ **Πρώτος πυλώνας: κοινοτικός πυλώνας που αντικατέστησε την ΕΚ, την ΕΚΑΧ και την ΕΚΑΕ, δεύτερος πυλώνας: κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, τρίτος πυλώνας: αστική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις**

¹⁵ Σπύρος Αθ. Καρανικόλας, Η Επίδραση του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου στην Ελληνική Ποινική Έννομη τάξη, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 131

¹⁶ Ν. Σκανδάμη, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Ι Θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης (4), Οργανική Υπόσταση της ΕΕ, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2003, σελ 31

υποθέσεις ήταν τριπλός: **α.** με κοινές θέσεις **β.** κοινές δραστηριότητες και **γ.** συμφωνίες που όμως απεδείχθησαν ανεπαρκείς για την αποτελεσματική προώθηση της σχετικής πολιτικής της Ένωσης.

Σαφώς η Συνθήκη του Μάαστριχτ δεν ήρθε για να αλλάξει – και ούτε άλλαξε – την αντίληψη ότι το ποινικό δίκαιο ανήκει στην κυριαρχική σφαίρα αρμοδιότητας των κρατών μελών και όχι της Ε.Ε, όμως η δημιουργία του τρίτου πυλώνα, σαφέστατα άνοιξε το δρόμο για τις μετέπειτα ραγδαίες εξελίξεις στον τομέα μιας νέας υπερ-εθνικής ποινικής αρμοδιότητας. Ήδη η διαδικασία εξευρωπαϊσμού¹⁷ της αντεγκληματικής πολιτικής και του ποινικού δικαίου είχε ξεκινήσει και σταδιακά οδήγησε σε υπέρβαση των ορίων της χωρικής αρμοδιότητας του κράτους μέλους προσλαμβάνοντας διακρατικές διαστάσεις. Ως προτεραιότητα τέθηκε το ζήτημα της ασφάλειας, το οποίο άρχισε πλέον να αντιμετωπίζεται ως κατεξοχήν ευρωπαϊκό και όχι ως εθνικό, όπως έγινε σαφές στην πορεία, με την δημιουργία του χώρου Ελευθερίας Ασφάλειας και Δικαιοσύνης.

3. Οι Συνθήκες του Άμστερνταμ (1997) και της Νίκαιας

Ι. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ είχε καταλυτική σημασία για την ανάπτυξη της εξελικτικής πορείας της ποινικής αρμοδιότητας της Ε.Ε, που είχε ξεκινήσει ήδη με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, εγκαινιάζοντας βασικές αλλαγές στο καθεστώς των πυλώνων, με πιο κρίσιμη αυτή της «στενότερης» συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών, στο πλαίσιο ανάπτυξης της Ένωσης ως **Χώρου Ελευθερίας Ασφάλειας**

¹⁷ Γεώργιος Π.Νικολόπουλος, η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ 37

και Δικαιοσύνης (στο εξής ΧΕΑΔ). Η προσέγγιση των κανόνων σε ποινικές υποθέσεις αποτέλεσε ένα βασικό προς τούτο μέσο.

Προς εξυπηρέτηση του σκοπού αυτού, εισήχθησαν και νέα νομικά εργαλεία, με κυρίαρχο αυτό της Απόφασης – Πλαίσιο¹⁸, ενώ υπό την επιφύλαξη σχετικής δήλωσης από τα κράτη μέλη, αναγνωρίστηκε στο Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (στο εξής ΔΕΚ)¹⁹ η αρμοδιότητα να αποφαινεται επί προδικαστικών ζητημάτων για θέματα κύρους και ερμηνείας αυτών των νομικών πράξεων όπως και των συμβάσεων. Επιπλέον με τις εν λόγω Συνθήκες, ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτυπώθηκε ως κεντρικός κανόνας της Ένωσης (6.2 ΣΕΕ).

Οι βασικές καινοτομίες στη Συνθήκη του Άμστερνταμ ήταν δύο : α. οι χώροι της μετανάστευσης, του ασύλου, του αστικού δικαίου και των συνόρων, μεταφέρθηκαν στον πρώτο πυλώνα και β. ο νέος τρίτος πυλώνας πλέον αποτύπωνε ένα ισχυρότερο μοντέλο συνεργασίας στις ποινικές υποθέσεις μεταξύ κρατών μελών. Ας σημειωθεί ότι ο ΧΕΑΔ, συνέδεσε τους δυο πυλώνες, τον πρώτο και τον τρίτο. Ο τρίτος πυλώνας, στον οποίο εντάσσεται η πρόληψη της εγκληματικότητας, φέρει πλέον τον τίτλο “*διατάξεις και στην αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις*”. Στο ΔΕΚ δόθηκε η αρμοδιότητα να αποφαινεται με προδικαστικές αποφάσεις επί του κύρους της ερμηνείας των Αποφάσεων – Πλαίσιο .

II. Η Συνθήκη της Νίκαιας

Η Συνθήκη αυτή, μόλις τρεισήμισι χρόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ, είχε σκοπό να διευθετήσει τις εκκρεμότητες

¹⁸ Κατ' εξοχήν νομοθετικό εργαλείο της Ε.Ε για πολλά έτη

¹⁹ Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

της προηγούμενης. Βασικός στόχος ήταν να γίνει προετοιμασία²⁰ για την υποδοχή των νέων κρατών μελών που ήταν έτοιμα για προσχώρηση και να καταστούν τα θεσμικά της όργανα πιο αποτελεσματικά. Δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η Συνθήκη αυτή επέφερε κάποια ρηξικέλευθη αλλαγή στην ποινική εξουσία και αρμοδιότητα της Ε.Ε , οφείλουμε ωστόσο να αναφέρουμε ότι έγινε μια υποτυπώδης προσπάθεια περιορισμού²¹ της παραβίασης των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ακόμη, στη Συνθήκη αυτή, έγιναν κάποιες αλλαγές που αφορούσαν την ενδεικτική²² και όχι περιοριστική απαρίθμησης της από κοινού δράσης τον τομέα της αντεγκληματικής πολιτικής.

Η ανάπτυξη του ΧΕΑΔ, μετά το Πρόγραμμα του Τάμπερε (1999-2004), καθορίστηκε και καθορίζεται σύμφωνα με τα Προγράμματα της Χάγης (2004-2009) και της Στοκχόλμης (2010-2014).

Συνοπτικά μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής :

- ✓ Μέχρι το Μάαστριχτ, το ποινικό φαινόμενο δεν είχε ενταχθεί στον τομέα δράσης της ΕΕ
- ✓ Πρώτη φορά με τον τρίτο πυλώνα στη Συνθήκη του Μάαστριχτ ανέκυψε το ζήτημα της ποινικής αρμοδιότητας της Ε.Ε .
- ✓ Στη Συνθήκη του Άμστερνταμ δημιουργήθηκε το έρεισμα για καλύτερη οργάνωση της συνεργασίας στο ποινικό πεδίο, με την ελάχιστη ποινικοποίηση συμπεριφορών.
- ✓ Με τη Συνθήκη της Νίκαιας η συνεργασία μεταξύ διωκτικών αρχών ενθαρρύνθηκε ακόμη περισσότερο μέσω Eurojust .

²⁰ <http://www.europarl.europa.eu/pdf>

²¹ Το Συμβούλιο αποφασίζοντας με πλειοψηφία των 4/5 των μελών του και με την έγκριση του Κοινοβουλίου απέκτησε τη δυνατότητα να διαπιστώνει αν υπάρχει κίνδυνος παραβίασης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και να απευθύνει τις κατάλληλες συστάσεις στο Κράτος Μέλος

²² Και όχι περιοριστική

B. Τα Προγράμματα της Χάγης και της Στοκχόλμης

Τον Νοέμβριο του 2004 υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το *Πρόγραμμα της Χάγης*, ένα πενταετές πρόγραμμα για στενότερη συνεργασία στη Δικαιοσύνη, όσον αφορά το χρονικό διάστημα των ετών 2005 μέχρι 2010. Διάδοχός του υπήρξε το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης για τα έτη 2010 έως 2014, στο πλαίσιο του οποίου δόθηκε προτεραιότητα στην προσέγγιση των εθνικών ποινικών κανόνων, αφήνοντας χώρο στην εναρμόνιση, μόνο όπου αυτό είναι απαραίτητο, σύμφωνα και με το γράμμα των Συνθηκών. Ο οδικός χάρτης που ψηφίσθηκε τον Νοέμβριο του 2009 για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες, κατέστη μέρος του προγράμματος της Στοκχόλμης και η Οδηγία 2010/64/ΕΕ είναι η πρώτη που υλοποίησε τον οδικό αυτό χάρτη, στο ζήτημα αυτό ωστόσο θα επανέλθουμε αργότερα.

Στο σχέδιο δράσης της Επιτροπής για την εφαρμογή του προγράμματος της Στοκχόλμης, αναφέρεται στο προοίμιο η βασική φιλοδοξία της Επιτροπής με τον τίτλο *«για ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης στην υπηρεσία των πολιτών της Ευρώπης»*, ότι « ... *Ο ευρωπαϊκός χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης αποτελεί μαζί με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» θεμελιώδη συνιστώσα της απάντησης της ΕΕ στις παγκόσμιες μακροχρόνιες προκλήσεις, καθώς και συμβολή στην ενίσχυση και ανάπτυξη του ευρωπαϊκού μοντέλου κοινωνικής οικονομίας της αγοράς στον 21ο αιώνα.*» . Ο ΧΕΑΔ αποτελεί βασική συνιστώσα της ευρωπαϊκής πολιτικής.

Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης, το οποίο ²³εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2009, καθόρισε τις

²³ Βρυξέλλες, 20-4-10, COM 2010, 171 τελικό

προτεραιότητες για την ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης κατά τα πέντε επόμενα έτη, προκειμένου οι Ευρωπαίοι πολίτες να απολαύσουν τα προνόμια της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ο ευρωπαϊκός ΧΕΑΔ πρέπει να είναι ένας χώρος, στον οποίο εξασφαλίζεται πραγματικός σεβασμός των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για όλους τους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων των υπηκόων τρίτων χωρών.²⁴

Γ. Η πρόταξη της αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων - από τη Σύνοδο του Τάμπερε μέχρι την Συνθήκη της Λισαβόνας

Η αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις, ως προσπάθεια να ενισχυθεί η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, ανέκυψε εν έτει 1998 κατά τη Σύνοδο του Κάρντιφ, με στόχο να υλοποιηθούν αποτελεσματικότερα οι στόχοι της Συνθήκης του Άμστερνταμ για τον ΧΕΑΔ. Το Συμβούλιο, θεώρησε ότι για την υλοποίηση των ανωτέρω, ορθή λύση ήταν η απομάκρυνση από το παραδοσιακό μοντέλο της ακραιφνώς λεπτομερειακής εναρμόνισης και η μετάβαση σε ένα σύστημα αναγνώρισης των αποφάσεων που εκδίδονται από τα δικαστήρια των κρατών μελών.

Έγινε αντιληπτό, ότι η εναρμόνιση ήταν μια πρακτική, που εκτός από χρονοβόρα, είχε και αμφίβολα αποτελέσματα, αφού ο σκοπός της επίτευξης του κράτους δικαίου δεν μπορούσε να συμβαδίσει με την ισοπεδωτική εναρμόνιση των επιμέρους εθνικών ποινικών συστημάτων, αλλά απαιτούσε ένα προηγμένο επίπεδο συνεργασίας, με

²⁴Βρυξέλλες, 20-4-10, COM 2010, 171 τελικό

το απλοϊκά δοσμένο πρότυπο « *διαφέρω αλλά σε σέβομαι* ». Η δικαστική και αστυνομική συνεργασία απαιτούσε ταχύτητα και ευελιξία και η ολοσχερής εναρμόνιση ήταν άκρως αντιφατική προς αυτές τις φιλόδοξες επιδιώξεις.

Στην **Σύνοδο του Τάμπερε**, ένα χρόνο αργότερα, το έτος 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε αυτή την επιλογή. Έγινε εκ νέου επίκληση στην ανάγκη να αξιοποιηθούν τα αγαθά του ΧΕΑΔ που δημιούργησε η Συνθήκη του Άμστερνταμ και τονίσθηκε ότι οι εγκληματίες δεν έπρεπε να εκμεταλλεύονται τις διαφορές των ποινικών συστημάτων, αναζητώντας το πιο ευνοϊκό γι αυτούς (*forum shopping*). Γι αυτό το λόγο, χρειαζόταν πλέον **αναγνώριση/συμβατότητα/σύγκλιση των νομικών συστημάτων των κρατών μελών**.

Απόρροια όλων των παραπάνω επιλογών, ήταν:

- Να αποτυπωθεί η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ως θεμελιώδης κανόνας της ευρωπαϊκής δικαστικής συνεργασίας στο άρθρο 82.1 ΣΛΕΕ και να δοθεί η δυνατότητα, να επιλεγεί ακόμα και ο Κανονισμός ως νομικό μέσο για τη θέσπιση τέτοιων κανόνων (*όπως προκύπτει από τη διατύπωση του κειμένου της ΣΛΕΕ*)
- Να θεσπιστούν κοινοί ελάχιστοι κανόνες, διευκολύνοντας την αμοιβαία αναγνώριση στο μέτρο του δυνατού.
- Να θεσπιστούν κοινοί ελάχιστοι κανόνες και στον τομέα του ουσιαστικού ποινικού δικαίου. (*ΣΛΕΕ 83.1*)

Έτσι, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης απετέλεσε τον *ακρογωνιαίο λίθο* της δικαστικής συνεργασίας, με θεμέλιο ή τεκμήριο την εμπιστοσύνη κάθε κράτους μέλους προς τα συστήματα ποινικής

δικαιοσύνης των υπολοίπων. Η αρχή αυτή, πέρα από το ότι εξυπηρετούσε αμεσότητα και δραστικότητα τους σκοπούς της ΕΕ στην προώθηση των επιδιώξεων του ΧΕΑΔ, συνέβαλλε και στην διατήρηση της ασφάλειας του δικαίου στον ενωσιακό χώρο και συγκεκριμένα στη διεθνική διασφάλιση της αρχής **ne bis in idem**, εφόσον πλέον μια ποινική απόφαση που εκδιδόταν σε ένα κράτος μέλος δεν αμφισβητείτο σε ένα άλλο κράτος μέλος. Προκάλεσε όμως και σειρά προβλημάτων κατά την πρακτική εφαρμογή μέτρων που ενισχύουν την διεθνική ποινική καταστολή στο χώρο της Ένωσης, υπό το πρίσμα πρωτίστως της προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Το νομικό μέσο που υιοθετήθηκε και επικράτησε για την θεσμοθέτηση κανόνων αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων εντός της ΕΕ, ήταν η Απόφαση – Πλαίσιο. Πρόκειται για το νομικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε από το Συμβούλιο το έτος 2002, για να προωθήσει, ως πρώτο μέτρο εφαρμογής της αμοιβαίας αναγνώρισης, το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης.

Μέχρι τη Συνθήκη της Λισαβόνας θεσπίστηκε σειρά αποφάσεων-πλαίσιο που είχαν ως αντικείμενο αφενός την εφαρμογή της αμοιβαίας αναγνώρισης ποινικών αποφάσεων, αφετέρου τη θέσπιση κοινών ελάχιστων κανόνων κυρίως στο πεδίο του ουσιαστικού ποινικού δικαίου. Οι πιο πολύκροτες παρεμβάσεις του ευρωπαϊκού νομοθέτη στο ποινικό δίκαιο έγιναν στο πεδίο της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος.²⁵

²⁵ 2003/80 Απόφαση Πλαίσιο η οποία προέβλεπε μια σειρά αδικημάτων που τελούνται εκ προθέσεως και εξ αμελείας και όρισε επίσης ποινικές κυρώσεις για τη μόλυνση του περιβάλλοντος, επί της οποίας ωστόσο η Επιτροπή εξέφρασε τη διαφωνία της για το νομικό εργαλείο που χρησιμοποίησε η Ένωση. Το ΔΕΕ ακύρωσε την απόφαση – πλαίσιο γιατί θεώρησε ότι η επιβολή ποινικών κυρώσεων με νομικά μέσα του τρίτου τότε πυλώνα δηλαδή

III. Αναγνώριση ποινικής αρμοδιότητας της Ε.Ε μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας

A. Περίγραμμα του θεσμικού πλαισίου

Κατ' αρχάς γίνεται δεκτό στη θεωρία, ότι η έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας παρέχει στην Ένωση τη δυνατότητα, να επιδείξει μεγαλύτερη φιλοδοξία ανταποκρινόμενη στους καθημερινούς προβληματισμούς και τις προσδοκίες των πολιτών στην Ευρώπη, θέτοντας τέρμα στις ασάφειες²⁶ και διενέξεις μεταξύ αρμοδιοτήτων.

Πρώτον, ο αυξημένος ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως συν-νομοθέτη στους περισσότερους τομείς και η μεγαλύτερη συμμετοχή των εθνικών κοινοβουλίων, συμβάλλουν ώστε η Ε.Ε να λογοδοτεί περισσότερο για τις πράξεις της προς το συμφέρον του πολίτη και θα ενισχύσουν τη δημοκρατική νομιμότητα της Ένωσης. **Δεύτερον**, η καθιέρωση ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο στους περισσότερους τομείς πολιτικής συμβάλλει στο να καταστούν ενιαίες οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων. **Τέλος**, ο δικαστικός έλεγχος ενισχύεται, δεδομένου ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο θα αναλάβει τη δικαστική εποπτεία όλων των θεμάτων που άπτονται της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης, ενώ ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ θα καταστεί δεσμευτικός από νομική άποψη.

με απόφαση πλαίσιο και όχι με μέσα του πρώτου πυλώνα δηλαδή με οδηγία, συνιστά νόσφιση των εξουσιών εκ μέρους της ΕΕ καθώς ο στόχος ήταν η θέσπιση μιας ελάχιστης δέσμης ποινικών αδικημάτων. Σχετικά με την Οδηγία 2005/667 για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου καταστολής της ρύπανσης από πλοία με αφετηρία το ναυάγιο του πετρελαιοφόρου Prestige στην υπόθεση C 440/05, το ΔΕΚ ακύρωσε την απόφαση πλαίσιο, τονίζοντας ότι η **ποινική αρμοδιότητα πρέπει να ασκείται μέσω Οδηγιών**

²⁶ ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ
,ΣΥΝΟΨΗ – ΕΠΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΣΗΜΕΙΑ, Κωνσταντίνος Στεφάνου, καθηγητής
Παντείου Πανεπιστημίου, σελ 2

Αναμφισβήτητα, μία από τις μεγαλύτερες αλλαγές που έφερε η Συνθήκη της Λισαβόνας ήταν η **κατάργηση των πυλώνων** και η προαγωγή και εφαρμογή του ΧΕΑΔ, σε πρωταρχικό στόχο (άρθρο 67ΣΛΕΕ). Σύμφωνα με τον Κιούπη, το ποινικό δίκαιο απομακρύνθηκε από το ²⁷ πεδίο της διακυβερνητικής συνεργασίας, ενώ το κατ' εξοχήν εθνικό δίκαιο, ως τμήμα του ΧΕΑΔ, ενσωματώνεται στο ενωσιακό δίκαιο και μάλιστα στη συνήθη νομοθετική διαδικασία του άρθρου 294 ΣΛΕΕ. Το ποινικό δίκαιο δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως διαφορετικό μέγεθος, που μέσω της διακυβερνητικής συνεργασίας συμπληρώνει και ²⁸ εξυπηρετεί τους στόχους του παλαιού πρώτου πυλώνα, αλλά ως αναπόσπαστο τμήμα του ενιαίου και ομοιογενούς ενωσιακού δικαίου.

Ο ρόλος του Κοινοβουλίου ενισχύεται²⁹ σε μια προσπάθεια κατευνασμού των αντιρρήσεων για το ακανθώδες ζήτημα περί του δημοκρατικού ελλείμματος και **η ποινική αρμοδιότητα προσδιορίζεται –μεταξύ άλλων- στο επίπεδο θέσπισης ελάχιστων κανόνων, με τα κράτη μέλη πλέον να έχουν συντρέχουσα αρμοδιότητα με την ΕΕ.** Όλα τα μέτρα της ΕΕ στο επίπεδο Δικαστικής Προστασίας σε Ποινικές Υποθέσεις (ΔΣΠΥ) υιοθετούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο από κοινού και υπάγονται ³⁰ υποχρεωτικά στη συνήθη νομοθετική διαδικασία, ώστε να προασπίζονται οι αρχές της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και της νομιμότητας. Η ομοφωνία καταργείται και δίνει τη θέση της στην αυξημένη πλειοψηφία. Η νομοθετική πρωτοβουλία ανήκει στην Επιτροπή, καταργείται η απόφαση πλαίσιο ως νομικό εργαλείο, ενώ

²⁷ Κιούπης, το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ 81

²⁸ Κιούπης, το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ 81

²⁹ Επεκτείνεται το πεδίο εφαρμογής της διαδικασίας της συναπόφασης η οποία καλείται πλέον συνήθης νομοθετική διαδικασία

³⁰ Βασίλειος Χριστιανός, Συνθήκη ΕΕ&ΣΛΕΕ κατ ' άρθρο ερμηνεία , Νομική Βιβλιοθήκη 2012 ,Δ. Αναγνωστοπούλου, σελ 498

ενισχύεται ο ρόλος του ΔΕΕ. Εμπεδόθηκαν³¹ τα πολιτειακά χαρακτηριστικά της Ένωσης με τις νέες διατάξεις για την αντιπροσωπευτική και συμμετοχική δημοκρατία και την εμπλοκή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως συν- νομοθέτη στα περισσότερα νομοθετήματα. Το πολύκροτο δημοκρατικό έλλειμμα (*EU democracy deficit*) αντιμετωπίστηκε στη Συνθήκη της Λισαβόνας με τη δέουσα προσοχή και επιμέλεια, η οποία επιχείρησε να το αμβλύνει μέσω του ³²μηχανισμού σύμπραξης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των εθνικών Κοινοβουλίων.

Έτσι, η ΕΕ αποκτά πλέον πρωτογενή³³ ποινική εξουσία, αφού μπορεί να θεσπίζει έστω και με Οδηγίες, ενίοτε με Κανονισμούς (βλ 325ΣΛΕΕ,) ουσιαστικούς καθώς και δικονομικούς ποινικούς κανόνες. Η ενίσχυση ευρωπαϊκών Οργάνων, όπως η Eurojust και η ευρεία αρμοδιότητα θέσπισης κανόνων για την εφαρμογή της «αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης ποινικών αποφάσεων» προσδιορίζουν τα χαρακτηριστικά του ενιαίου δικαστικού χώρου της Ένωσης. Η αναγνώριση και επενέργεια μιας αλλοδαπής ποινικής απόφασης στον εσωτερικό νομικό κόσμο ενός άλλου κράτους, στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με όλα τα ιδιαίτερα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά που τη συνοδεύουν, οδηγεί σταδιακά στη δημιουργία ενός χώρου διεθνικής δικαιοσύνης εντός της Ένωσης.

Συνοπτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τις αλλαγές που επέφερε η Συνθήκη της Λισαβόνας ως εξής :

³¹ ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ ΣΥΝΟΨΗ- ΕΠΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΣΗΜΕΙΑ , Κωνσταντίνος Στεφάνου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

³² <http://www.mylonopoulos.gr/publication/article/49/to-eyropaiko-poiniko-dikaio-meta-ti-synthiki-tis-lisavonas.html>

³³ Χρίστος Μυλωνόπουλος, το ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Ποινικά Χρονικά, ΞΑ/2011, σελ 85

- Διευρυμένη εξουσιοδότηση των οργάνων προς ποινική νομοθέτηση
- Επέκταση του βεληνεκούς της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης
- Δυνατότητα προσχώρησης της ΕΕ στην ΕΣΔΑ
- Αναγνώριση στον Χάρτη της ΕΕ ταυτόσημου κύρους με τις Συνθήκες
- Περιστολή δημοκρατικού ελλείμματος

B. Ιδιαιτερότητες της διαδικασίας νομοθέτησης στο πεδίο του ποινικού δικαίου

Στο ποινικό δίκαιο το προαναφερθέν δημοκρατικό έλλειμμα είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο σημείο καθώς το ποινικό δίκαιο είναι η σοβαρότερη και η αμεσότερη μορφή παρέμβασης στην ελευθερία του ατόμου. Η επιθυμία για την εφαρμογή της αρχής της νομιμότητας (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) επιτέλους πραγματοποιείται στη Συνθήκη της Λισαβόνας (έστω και μερικώς). Οι αποφάσεις πλαίσιο που δημιουργήθηκαν πριν από την 1^η Δεκεμβρίου του 2009 είναι ακόμα ενεργείς. Αλλά ακόμα και τώρα με το νέο καθεστώς των Οδηγιών, το νόημα είναι ότι το κράτος θα επιλέξει τα μέσα με τα οποία να υλοποιήσει τους ενωσιακούς στόχους. Προς ικανοποίηση του αιτήματος των κρατών μελών για σεβασμό της κυριαρχίας τους έχουν προβλεφθεί δυο διέξοδοι :

1. emergency brakes
2. opt-outs.

Το πρώτο φαίνεται να συμβιβάζεται ανάμεσα σε μια άκριτη ομοιογενοποίηση και ένα απλό βέτο. Ένα κράτος που δεν είναι ικανοποιημένο με ένα σχέδιο Οδηγίας δεν μπορεί να ασκήσει βέτο αλλά

να αναστείλει την νομοθετική διαδικασία για έξι μήνες. Μία τέτοια αναστολή δεν μπορεί να έχει ως δικαιολογητική βάση μόνο την απλή διαφωνία στο σχέδιο. Κάθε αναστολή πρέπει να δικαιολογείται από το επερχόμενο καταστρεπτικό αποτέλεσμα της προς εφαρμογή ρύθμισης στις θεμελιώδεις πτυχές ενός εθνικού ποινικού συστήματος (*ελάχιστο όριο ποινών, η αρχή της ενοχής, η ισόβια κάθειρξη, οι προσβολές σχετικά με την θρησκεία, την ελευθερία του λόγου*). Έχουν δημιουργηθεί έριδες σχετικά με την ερμηνεία που θα πρέπει να δοθεί σε αυτή την παράμετρο. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι θα πρέπει να ερμηνευθεί στενά μια τέτοια πολιτική. Άλλοι θεωρούν ότι αφορά τις δικονομικές παρεμβάσεις. Το κράτος μέλος που θα ζητήσει την αναστολή θα πρέπει να είναι σίγουρο ότι η ρύθμιση θα επηρεάσει επί τα χείρω όχι ότι απλά υπάρχει πιθανότητα να έχει δυσμενή συνέπεια στην εθνική ποινική νομοθεσία.

Η ενισχυμένη συνεργασία (*fast track enhanced cooperation*)

Προκειμένου να μην χρησιμοποιηθεί ο μηχανισμός της αναστολής ως μέσο από τα κράτη για να ικανοποιήσουν άλλους σκοπούς και όχι την προστασία των εθνικών τους συστημάτων, εννέα χώρες κατόπιν διαφωνίας πάνω σε ένα ζήτημα ποινικό μπορούν μέσω ενισχυμένης συνεργασίας να παρακάμψουν τη συνήθη νομοθετική διαδικασία. Η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία, θεωρούν ότι αυτό δεν είναι επαρκές για την προστασία της εθνικής ποινικής τους κυριαρχίας και αυτοτέλειας γι αυτό καταφεύγουν στις **optouts**, το οποίο σημαίνει ότι δεσμεύονται από τις ρυθμίσεις για ποινικά θέματα μόνο αν το θέλουν.³⁴

³⁴ Marcin Rozmus, Ilona Topa, Marika Walczak, HARMONISATION OF CRIMINAL LAW IN THE EU LEGISLATION – THE CURRENT STATUS AND THE IMPACT OF THE TREATY OF LISBON

Γ. Επί των αρχών της δοτής αρμοδιότητας, της επικουρικότητας και της αναλογικότητας.

Οι κοινές πολιτικές έχουν μια ευρωπαϊκή και μια εθνική ³⁵διάσταση, καθώς οι αρμοδιότητες που ανατίθενται στην Ένωση είναι συμπληρωματικές των κρατών μελών, τα οποία δέχονται τη μείωση των αρμοδιοτήτων τους και των εξουσιών τους, αν και εφόσον τα συμφέροντά τους εξυπηρετούνται καλύτερα με την ενωσιακή παρά με την εθνική δράση. Στο πλαίσιο αυτό της ³⁶«συμμετοχικής κυριαρχίας», τα κράτη μέλη περιορίζουν την απώλεια της ανεξαρτησίας τους με δύο τρόπους : 1. Συμμετοχή στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2. Επιλογή μέσων υλοποίησης των ενωσιακών στόχων μέσω της Οδηγίας

Στο άρθρο 1 ΣΕΕ ορίζεται ρητά ότι τα κράτη μέλη απονέμουν στην Ε.Ε αρμοδιότητες για την επίτευξη κοινών σκοπών. Στο πλαίσιο λειτουργίας της αρχής της **δοτής αρμοδιότητας**³⁷, αναγνωρισμένης ρητά³⁸ από τη Συνθήκη της Λισαβόνας, (5.1 ΣΕΕ) η Ένωση ενεργεί μέσα στα όρια των αρμοδιοτήτων που της έχουν απονείμει τα κράτη μέλη, προς επίτευξη των στόχων που προτάσσουν οι Συνθήκες. Όσες αρμοδιότητες δεν έχουν δοθεί στην Ένωση, ³⁹παραμένουν στα κράτη μέλη, τα οποία αν κρίνουν ότι κάποιος στόχος μπορεί να υλοποιηθεί αποτελεσματικότερα και πιο ικανοποιητικά σε επίπεδο Ε.Ε, έχουν

³⁵ <http://www.europedia.moussis.eu/books>

³⁶ <http://www.europedia.moussis.eu/books>

³⁷ Στα πλαίσια που της απονέμουν τα κράτη μέλη , αντίθετα κάθε άλλη αρμοδιότητα που δεν απονέμεται στην Ένωση ανήκει στα κράτη μέλη (4.1 , 52β ΣΕΕ)

³⁸ Η οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται ρητά από την αρχή της δοτής αρμοδιότητας

³⁹ Άρθρο 5.2 ΣΕΕ «κάθε αρμοδιότητα η οποία δεν απονέμεται στην Ένωση με τις Συνθήκες, παραμένει στα κράτη μέλη»

δικαίωμα να μεταβιβάσουν σε αυτήν τμήματα⁴⁰ των κυριαρχικών δικαιωμάτων τους.

Η αρχή της **επικουρικότητας**⁴¹ (5.3 ΣΕΕ) είναι συνυφασμένη με την αρχή της αποτελεσματικότητας (*effectiveness*), δηλαδή πώς θα εφαρμοσθεί καλύτερα μια πολιτική της Ένωσης. Από την άλλη, επειδή τα κράτη μέλη θέλουν να διατηρήσουν την κυριαρχία τους, έχουν την εξουσία να ελέγχουν την συμβατότητα των νομοθετικών παρεμβάσεων της Ένωσης με βάση αυτή την αρχή.

Έτσι τα εθνικά Κοινοβούλια έχουν την δυνατότητα να ερευνούν αν όντως οι νομοθετικές πρωτοβουλίες που αφορούν τη δικαστική συνεργασία σε ποινικά ζητήματα και την αστυνομική συνεργασία σε δικαστικές υποθέσεις είναι σε συμφωνία με την αρχή της επικουρικότητας. Κάθε εθνικό Κοινοβούλιο με μια αιτιολογημένη γνώμη μέσα σε οχτώ εβδομάδες από την ημέρα της μεταφοράς του νομοσχεδίου, μπορεί να επικαλεστεί λόγους για τους οποίους θεωρεί ότι δεν υπάρχει συμφωνία με την αρχή της επικουρικότητας. Προβλέπεται στο άρθρο 6 της ΣΕΕ και εξασφαλίζει ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο κοντά στον πολίτη και οι συνεχείς έλεγχοι διασφαλίζουν, ότι το επίπεδο της δράσης της ΕΕ δικαιολογείται από μια ελάχιστη δέσμη δυνατοτήτων, πρόσφορων σε εθνικό αλλά και τοπικό επίπεδο. Η Ένωση αναλαμβάνει νομοθετική δράση μόνο όταν αυτό απαιτείται για να υπάρχει μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα από ότι θα υπήρχε από τοπική - εθνική⁴² δράση.

⁴⁰ <http://www.europedia.moussis.eu/books>

⁴¹ Διακρίνεται σε *stricto sensu* δηλαδή στην αναγκαιότητα δράσης των ενωσιακών οργάνων και σε *lacto sensu* δηλαδή στον προσδιορισμό των ορίων της παρέμβασης αυτής.

⁴² http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/subsidiarity_en.htm

Συνδυάζεται με την αρχή της **αναλογικότητας**, σύμφωνα με την οποία η ΕΕ **δεν επεμβαίνει παρά μόνο όπου είναι απαραίτητο για να επιτευχθούν οι στόχοι των Συνθηκών**. Αν γίνει παραβίαση αυτής της αρχής, κατόπιν αιτήματος της Επιτροπής μπορεί να γίνει προσφυγή στο ΔΕΕ. Η Συνθήκη της Λισαβόνας κάνει διάκριση των αρμοδιοτήτων ανάμεσα στην ΕΕ και τα κράτη μέλη. Σύμφωνα με το άρθρο 352 ΣΛΕΕ μπορούν να δοθούν πρόσθετες αρμοδιότητες στην ΕΕ προκειμένου να επιτευχθούν αποτελεσματικά οι πολιτικές της και οι επιδιώξεις της για κατευθύνσεις που δεν έχουν ορισθεί επακριβώς από τις Συνθήκες. Οι εδραιωμένες εθνικές πρακτικές πρέπει να γίνονται σεβαστές από το ενωσιακό πρίσμα νομοθετικών δραστηριοτήτων, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η ορθή εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας. Δηλαδή η Ε.Ε πρέπει να εξετάζει πού είναι αναγκαία η νομοθετική της παρουσία και η επέμβασή της.

Στη Συνθήκη της Λισαβόνας έχει προσαρτηθεί το πρωτόκολλο για τις αρχές της αναλογικότητας και της επικουρικότητας όπου προβλέπεται ότι «...⁴³κάθε θεσμικό όργανο μεριμνά συνεχώς για την τήρηση των αρχών της αναλογικότητας και της επικουρικότητας...Τα σχέδια νομοθετικών πράξεων αιτιολογούνται σε σχέση με τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Κάθε σχέδιο νομοθετικής πράξης πρέπει να περιλαμβάνει εμπεριστατωμένη έκθεση βάσει της οποίας μπορεί να κριθεί η τήρηση των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας...Κάθε εθνικό κοινοβούλιο ή κάθε σώμα εθνικού κοινοβουλίου μπορεί, εντός προθεσμίας οκτώ εβδομάδων από την ημερομηνία διαβίβασης ενός σχεδίου νομοθετικής πράξης, στις επίσημες γλώσσες της Ένωσης, να απευθύνει προς τους προέδρους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής

⁴³ <http://eur-lex.europa.eu> C 306/150 , Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε 17.12.2007

αιτιολογημένη γνώμη στην οποία εκτίθενται οι λόγοι για τους οποίους εκτιμά ότι το εν λόγω σχέδιο δεν συνάδει με την αρχή της επικουρικότητας. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αρμόδιο να αποφαινεται επί των προσφυγών λόγω παραβίασης, από νομοθετική πράξη, της αρχής της επικουρικότητας.

Δ. Επί της αρμοδιότητας του ΔΕΕ.

Το ΔΕΕ οφείλει να μεριμνά για την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ. Υπάρχουν δύο τρόποι με τους οποίους το ΔΕΕ μπορεί να κληθεί να μεταφράσει το δίκαιο της ΕΕ.

Α) Ο ένας είναι το να εισαχθεί μια υπόθεση προς εξέταση, αφού γίνει παραπομπή κράτους μέλους από την Επιτροπή για την αποτυχία του να σεβαστεί τις υποχρεώσεις του που πηγάζουν από τη Συνθήκη. Αυτή η διαδικασία μπορεί να καταλήξει στο ότι ένα κράτος παραβίασε το δίκαιο της ΕΕ ή ακόμα πιο συγκεκριμένα ότι ένα συγκεκριμένο εθνικό δίκαιο είναι αντίθετο στο δίκαιο της ΕΕ.

Β) Η δεύτερη περίπτωση αφορά τα προδικαστικά⁴⁴ ερωτήματα (267 ΣΛΕΕ). Η προδικαστική παραπομπή αποτελεί μια μορφή⁴⁵ συνεργασίας, που στοχεύει στον έλεγχο της δράσης κρατών μελών και ενωσιακών οργάνων αλλά και στην διατήρηση της ομοιόμορφης εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου. Σε αυτή την περίπτωση το Δικαστήριο δεν θα εξετάσει τη συμβατότητα των εθνικών ρυθμίσεων με τις Ευρωπαϊκές, αλλά θα δώσει στο κράτος μέλος όλα τα κριτήρια της μετάφρασης του ενωσιακού δικαίου ώστε να πετύχει τη συμβατότητα με αυτό, διότι θα αυτοπεριορισθεί έτσι ώστε να δώσει μια ερμηνεία σύμφωνη⁴⁶ με αυτή

⁴⁴ Η Ελλάδα δήλωσε κατά την υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ ότι επιτρέπει σε όλα της τα δικαστήρια να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΚ

⁴⁵ Σημειώσεις Ευρωπαϊκού Δικαίου Νομική Σχολή Αθηνών 2014 , Μάνος Γιακουμάκης σελ 44

⁴⁶ Η απόφαση περί ερμηνείας δεσμεύει τον εθνικό δικαστή

που έδωσε το ΔΕΕ. Θα περιορίσει το ίδιο το δίκαιο του και το εθνικό του σύστημα για να εντάξει την ενωσιακή νομοθετική γραμμή στο καθεστώς του. Η ερμηνεία που θα δοθεί από το ΔΕΕ θα βοηθήσει, έτσι ώστε το εθνικό δικαστήριο να εφαρμόσει σωστά το ενωσιακό δίκαιο. Με αυτό τον τρόπο θα δρομολογηθούν αλλαγές στο εθνικό δίκαιο, στα σημεία που αυτό δεν συμβαδίζει με το ενωσιακό. Τα ερωτήματα που θα ανακύψουν εκκρεμούσης δίκης στο εσωτερικό κράτους μέλους μπορεί να αφορούν τα εξής θέματα :

- ❖ ερμηνεία Συνθηκών
- ❖ κύρος και ερμηνεία πράξεων οργάνων της ΕΕ
- ❖ ερμηνεία ενωσιακού δικαίου αν είναι απαραίτητη για τη διαλεύκανση της εσωτερικής διαφοράς, ή ακόμη και αν ο δικαστής έχει επεκτείνει τις ενωσιακές θέσεις και σε εθνικό επίπεδο

Το ΔΕΕ αποφαινεται σύμφωνα με τις Συνθήκες: (α) επί των προσφυγών που ασκούνται από κράτος μέλος, θεσμικό όργανο, φυσικά ή νομικά πρόσωπα· (β) προδικαστικώς, κατόπιν αιτήματος εθνικών δικαστηρίων, επί της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης ή επί του κύρους πράξεων που εκδόθηκαν από τα θεσμικά όργανα και (γ) επί των λοιπών περιπτώσεων που προβλέπονται από τις Συνθήκες (άρθρο 19 ΣΕΕ). Ακόμη ελέγχει τη ⁴⁷νομιμότητα των νομοθετικών πράξεων, των πράξεων του Συμβουλίου, της Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, εκτός των συστάσεων και γνώμων, και των πράξεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που παράγουν νομικά αποτελέσματα έναντι τρίτων. Ελέγχει επίσης τη νομιμότητα των πράξεων των λοιπών οργάνων ή οργανισμών της Ένωσης που προορίζονται να παράγουν έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων. Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί,

⁴⁷ <http://www.europedia.moussis.eu/books>

υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να ασκεί προσφυγή κατά των πράξεων των οποίων είναι αποδέκτης ή που το αφορούν άμεσα και ατομικά, καθώς και κατά των κανονιστικών πράξεων που το αφορούν άμεσα χωρίς να περιλαμβάνουν εκτελεστικά μέτρα.

IV. Ειδικότερα: το κανονιστικό πλαίσιο των άρθρων 82 και 83 ΣΛΕΕ – η αρμοδιότητα της ΕΕ σε επίπεδο δικονομικού και ουσιαστικού ποινικού δικαίου αντίστοιχα

A. Η διάταξη του άρθρου 82 ΣΛΕΕ (δικονομικό ποινικό δίκαιο)

1. Η κατοχύρωση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης

Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης κατοχυρώνεται πλέον ρητά στην παρ. 1 του ά. 83 ΣΛΕΕ, η οποία έχει ως εξής:

- 1. Η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στην Ένωση θεμελιώνεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων και διαταγών και περιλαμβάνει την προσέγγιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών στους τομείς που προβλέπονται στην παράγραφο 2 και στο άρθρο 83.*

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, λαμβάνουν μέτρα που αφορούν :

A) τον καθορισμό κανόνων και διαδικασιών για να εξασφαλίζεται η αναγνώριση σε ολόκληρη την Ένωση, όλων των τύπων δικαστικών αποφάσεων και διαταγών

B) την πρόληψη και την επίλυση συγκρούσεων δικαιοδοσίας μεταξύ κρατών μελών

Γ)Την υποστήριξη της κατάρτισης των δικαστών και των άλλων λειτουργών και υπαλλήλων του τομέα απονομής της δικαιοσύνης

Δ)τη διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ των δικαστικών ή άλλων ισοδύναμων αρχών των κρατών μελών κατά την άσκηση ποινικών διώξεων και την εκτέλεση των αποφάσεων

Η αρχή αυτή συνεπάγεται την υποχρέωση κάθε κράτους μέλους να αναγνωρίζει ως ισότιμες τις δικαστικές αποφάσεις που εκδίδονται από τις δικαστικές αρχές άλλου κράτους – μέλους. Αν και αναφέρεται ρητά σαν πρωτογενές πλέον δίκαιο, είχε αποτελέσει την κορωνίδα της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στην Σύνοδο του Τάμπερε, όπως αναπτύχθηκε και παραπάνω. Η δικαστική απόφαση, που εκδόθηκε σε ένα κράτος Α όχι μόνο αναγνωρίζεται αλλά και εκτελείται στο κράτος Β. Τα κράτη μέλη δεσμεύονται υπό ένα κοινό πλέγμα εμπιστοσύνης, ελευθερίας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αξιών, στον ενιαίο δικαϊκά ευρωπαϊκό χώρο. Στην παρούσα παράγραφο, προσδιορίζεται ένας πυρήνας συγκεκριμένων μέτρων, που μπορούν να ληφθούν από αρμόδια όργανα της ίδιας της Ένωσης.

Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, δεν μπορεί να εμφανίζεται αυθύπαρκτη στο ευρωπαϊκό προσκήνιο αλλά πρέπει να συνδεθεί με τις αρχές της δίκαιης δίκης, του τεκμηρίου της αθωότητας, της αρχής της αναλογικότητας και την αρχή της ισότητας των όπλων, που έχουν σαφή αποτύπωση και στον ευρωπαϊκό ποινικό χώρο. Η αρχή αυτή διευκολύνεται με τη θέσπιση ελάχιστων κανόνων για το αμοιβαίως παραδεκτό των αποδείξεων, τα δικαιώματα των προσώπων στην ποινική διαδικασία, τα δικαιώματα των θυμάτων και άλλα ειδικότερα στοιχεία.

2. Η διευκόλυνση της αμοιβαίας αναγνώρισης μέσω θέσπισης ελάχιστων κανόνων

Στην παρ. 2 του ά. 82 ΣΛΕΕ ορίζονται τα εξής:

*2. Κατά το βαθμό που είναι απαραίτητο για να διευκολυνθεί η αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων και διαταγών καθώς και η αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις που έχουν διασυνοριακές διαστάσεις, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία μέσω Οδηγιών, μπορούν να θεσπίζουν **ελάχιστους κανόνες**. Στους ελάχιστους αυτούς κανόνες συνεκτιμώνται οι διαφορές μεταξύ των νομικών συστημάτων και παραδόσεων των κρατών μελών*

Οι ελάχιστοι αυτοί κανόνες αφορούν:

Α) το αμοιβαίως παραδεκτό των αποδείξεων μεταξύ των κρατών μελών

Β) τα δικαιώματα των προσώπων στην ποινική διαδικασία

Γ) τα δικαιώματα των θυμάτων της εγκληματικότητας

Δ) τα άλλα ειδικότερα στοιχεία της ποινικής διαδικασίας, τα οποία θα έχουν προηγουμένως προσδιορισθεί από το Συμβούλιο με απόφαση. Για την έκδοση της απόφασης αυτής, το Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα αυτής, μετά από την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου,

Η θέσπιση των ελάχιστων κανόνων που αναφέρονται στην παρούσα παράγραφο δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρούν ή να εισάγουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας των προσώπων.

Η πρακτική που εγκαταλείφθηκε είναι η λεπτομερής εναρμόνιση και υιοθετήθηκε η μέθοδος της προσέγγισης. Το μέσο πραγματοποίησης της προσέγγισης είναι η **θέσπιση ελάχιστων**

κανόνων, που καλείται να συγκεράσει δύο αντικρουόμενες ροπές : τη διαφορετικότητα των εθνικών συστημάτων και παραδόσεων και τον σεβασμό σε αυτήν.

Στο δικονομικό πεδίο οι Οδηγίες θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες , όπου αυτό είναι απαραίτητο, όταν πρόκειται για υποθέσεις με διασυνοριακές διαστάσεις, συνεκτιμώντας τις διαφορές μεταξύ νομικών συστημάτων και παραδόσεων των κρατών μελών. Οι ελάχιστοι αυτοί κανόνες αφορούν περιοριστικά τα στοιχεία που αναφέρθηκαν πιο πάνω.

Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στην παράγραφο 1 και 2 του εν λόγω άρθρου έγκειται στο ότι στην πρώτη, βαρύνουσα σημασία έχει η αμοιβαία αναγνώρισή που μπορεί να επιτευχθεί με Οδηγίες αλλά και με Κανονισμούς, ενώ στην δεύτερη στόχος είναι η διευκόλυνση της αμοιβαίας αναγνώριση, προς υλοποίηση της οποίας επιστρατεύονται μόνο οι Οδηγίες.

3. Η δυνατότητα ενισχυμένης συνεργασίας

Στην παρ. 3 του ιδίου ως άνω άρθρου προβλέπεται ότι:

3.Όταν ένα μέλος του Συμβουλίου εκτιμά ότι σχέδιο οδηγίας προβλεπόμενο στην παράγραφο 2 θίγει θεμελιώδεις πτυχές του συστήματός του ποινικής δικαιοσύνης, μπορεί να ζητήσει να υποβληθεί το θέμα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Στην περίπτωση αυτή, η συνήθης νομοθετική διαδικασία αναστέλλεται. Αφού συζητήσει το ζήτημα και εφόσον επιτευχθεί συναίνεση, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναπέμπει εντός τετραμήνου από την αναστολή αυτή το σχέδιο στο Συμβούλιο, θέτοντας τέρμα στην αναστολή της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας.

Εντός αυτής της προθεσμίας, σε περίπτωση μη συμφωνίας και εφόσον εννέα τουλάχιστον κράτη μέλη, επιθυμούν να καθιερώσουν ενισχυμένη συνεργασία βάσει του συγκεκριμένου σχεδίου οδηγίας, τα εν λόγω κράτη μέλη ενημερώνουν σχετικά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή. Στην περίπτωση αυτή, η έγκριση για την καθιέρωση ενισχυμένης συνεργασίας η οποία προβλέπεται στο άρθρο 20, παράγραφος 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στο άρθρο 329, παράγραφος 1 της παρούσας Συνθήκης, θεωρείται ότι χορηγήθηκε και εφαρμόζονται οι διατάξεις περί ενισχυμένης συνεργασίας.

Εδώ δίδεται η δυνατότητα σε ένα κράτος μέλος, να προτάξει το εθνικό δικαϊκό ποινικό του σύστημα έναντι της ενωσιακής ποινικής ρύθμισης, που έχει εκφραστεί μέσω του δημιουργηθέντος ελάχιστου κανόνα. Προϋπόθεση ενεργοποίησης αυτής της διεξόδου είναι η προσβολή του εθνικού συστήματος ποινικής δικαιοσύνης από τον ενωσιακό ελάχιστο κανόνα.

4. Συμπερασματική αξιολόγηση

Από τα παραπάνω μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι στο άρθρο 82 ΣΛΕΕ συναντάμε τα εξής βασικά σημεία:

- Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης καθίσταται ρητά από τη Συνθήκη της Λισαβόνας θεμέλιο της δικαστικής συνεργασίας
- Η ΕΕ προβαίνει σε προσέγγιση των νομοθεσιών όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο, για να υπηρετήσει την αμοιβαία αναγνώριση

Η αρχή αυτή εξυπηρετεί και την ΕΕ και τα κράτη μέλη αμφίπλευρα, καθώς εξισορροπεί τις διαφωνίες και τις αντιρρήσεις ανάμεσα στα κράτη και στο υπερκρατικό μόρφωμα της Ε.Ε.

B. Η διάταξη του άρθρου 83 ΣΛΕΕ (ουσιαστικό ποινικό δίκαιο)

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο των Υπουργών, μέσω Οδηγιών, μπορούν να προσδιορίσουν τόσο τις ποινικές ειδικές υποστάσεις στους τομείς της ιδιαίτερα σοβαρής εγκληματικότητας όσο και τις ποινές που θα επισύρει η πλήρωσή τους.

Στο παρόν άρθρο τίθεται το ζήτημα της προσέγγισης και προκρίνεται η Οδηγία ως το αποτελεσματικότερο μέσο να υλοποιηθεί αυτή, αποτελούσα έτσι τον προαναφερθέντα απαιτούμενο ελάχιστο κανόνα. Οι ελάχιστοι κανόνες ορίζουν ποινικές αντικειμενικές υποστάσεις των αδικημάτων και τις κυρώσεις που επισύρουν, με πεδίο αρμοδιότητος την ιδιαίτερα σοβαρή εγκληματικότητα με διασυνοριακή διάσταση.

1. Οι τομείς δράσης της Ένωσης μέσω θέσπισης ελάχιστων κανόνων

1. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία μέσω οδηγιών, μπορούν να θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες για τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων και των κυρώσεων στους τομείς της ιδιαιτέρως σοβαρής εγκληματικότητας με διασυνοριακή διάσταση, η οποία απορρέει ιδίως από τη φύση ή τις επιπτώσεις των αδικημάτων αυτών ή λόγω ειδικής ανάγκης να καταπολεμούνται σε κοινή βάση.

Οι εν λόγω τομείς εγκληματικότητας είναι οι εξής: τρομοκρατία, εμπόριο ανθρώπων και γενετήσια εκμετάλλευση γυναικών και παιδιών, παράνομη εμπορία ναρκωτικών, παράνομη εμπορία όπλων, ξέπλυμα χρήματος,

διαφθορά, παραχάραξη μέσωων πληρωμής, εγκληματικότητα στον χώρο της πληροφορικής και οργανωμένο έγκλημα.

Ανάλογα με την εξέλιξη της εγκληματικότητας, το Συμβούλιο μπορεί να εκδίδει αποφάσεις που προσδιορίζουν και άλλους τομείς εγκληματικότητας οι οποίοι πληρούν τα κριτήρια της παρούσας παραγράφου. Αποφασίζει σύμφωνα μετά από την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Το πεδίο της νομοθετικής δράσης της ΕΕ ενεργοποιείται στην περίπτωση της **ιδιαιτέρως σοβαρής εγκληματικότητας με διασυνοριακή διάσταση**, υπό το πρίσμα της αρχής της επικουρικότητας (5.3ΣΕΕ) . Δηλαδή η ΕΕ θεσπίζει **Οδηγίες**, για να αντιμετωπίσει,

- ✓ Βαριά εγκληματικότητα, με βαρύνουσα απαξία και πλαίσιο ποινής
- ✓ Εξάπλωση εγκληματικού φαινομένου εκτός εθνικών συνόρων

υπό τον όρο ότι τα άνω δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά σε εθνικό επίπεδο.

2 . Η δυνατότητα επέμβασης της Ε.Ε μέσω Οδηγιών – η ενισχυμένη συνεργασία

Ο κατάλογος των πράξεων της βαριάς εγκληματικότητας δεν είναι ένα στατικό μόρφωμα και ο Ευρωπαίος νομοθέτης, δεν είναι ένας απομονωμένος παρατηρητής, αποκλεισμένος στον γυάλινο πύργο του, αλλά καταγράφοντας τις κοινωνικές εξελίξεις , μπορεί να προσδιορίσει και άλλους τομείς εγκληματικότητας, κατόπιν ομόφωνης απόφασης του Συμβουλίου και έγκρισης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η επέκταση αυτού του καταλόγου αξιοποιώνων πράξεων, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί από πολλούς ως μια λευκή επιταγή προς τα όργανα της ΕΕ, να νομοθετήσουν ποινικά σε τομείς που δεν προβλέπονται ρητά

από τη Συνθήκη της Λισαβόνας, χωρίς την ενεργό συμμετοχή των εθνικών κοινοβουλίων. Όμως οι αντιρρήσεις αυτές μάλλον κάμπτονται από τη διπλή διαδικαστική εγγύηση⁴⁸ της ομοφωνίας του Συμβουλίου και της έγκρισης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Όταν η προσέγγιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών στον τομέα του ποινικού δικαίου είναι αναγκαία για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής πολιτικής της Ένωσης σε τομέα στον οποίο εφαρμόζονται μέτρα εναρμόνισης, οδηγίες μπορούν να θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες σχετικούς με τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων και κυρώσεων στον εν λόγω τομέα. Οι εν λόγω οδηγίες εκδίδονται με συνήθη ή με νομοθετική διαδικασία ίδια με εκείνη που ακολουθήθηκε κατά τη θέσπιση των εν λόγω μέτρων εναρμόνισης, με την επιφύλαξη του άρθρου 76.

Εδώ, η νομοθετική παρέμβαση της ΕΕ, εκφεύγει του καταλόγου της ιδιαιτέρως σοβαρής εγκληματικότητας και της δυνατότητας επέκτασής του, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω , αλλά επεκτείνεται εκ νέου, για να μπορέσει να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική εφαρμογή της πολιτικής της Ένωσης. Το μέσο που θα χρησιμοποιηθεί προς υλοποίηση αυτής της πολιτικής είναι **αποκλειστικά η Οδηγία** .Σε αυτό το πλαίσιο , ανήκουν και οι διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος , όπως έχει δεχθεί και το ΔΕΚ στο παρελθόν.⁴⁹ Με την απόφαση C176/03 το ΔΕΚ είχε δεχθεί ότι η ποινική προστασία του περιβάλλοντος δεν ανήκε στον τρίτο πυλώνα , άρα δεν ήταν ορθή η θέσπιση Απόφασης – Πλαίσιο . Ο τομέας αυτός υπαγόταν στον πρώτο πυλώνα και το κατάλληλο μέσο ήταν ο Οδηγία. Όμοια έκρινε και το ΔΕΚ στην απόφαση C440/05. Όμως δεν πρέπει να παραγνωρίσουμε το γεγονός ότι εάν κληθεί η ΕΕ να

⁴⁸ Κιούπης, το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ 91

⁴⁹ Κιούπης, το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ 92

νομοθετήσει ποινικά για ζητήματα που δεν αναφέρονται στον κατάλογο, το εάν αυτά ανήκουν στον πυρήνα της ιδιαιτέρως σοβαρής εγκληματικότητας είναι ζήτημα πραγματικό .

Για τη λειτουργία της παραγράφου β του άρθρου 82 ΣΛΕΕ, απαιτείται αναγκαιότητα της προσέγγισης των νομοθετικών διατάξεων για την εξασφάλισης της αποτελεσματικής πολιτικής της Ένωσης. Δεν απαιτείται θέσπιση ποινικών οδηγιών όταν η πολιτική της Ένωσης μπορεί να εφαρμοσθεί αποτελεσματικά με βάσει τις ήδη υπάρχουσες εθνικές διατάξεις. Έτσι η αναγκαιότητα αυτή συμβαδίζει με την αρχή της επικουρικότητας της παρέμβασης του ευρωπαϊού νομοθέτη.

Η ΕΕ με το νομοθετικό εργαλείο των Οδηγιών μπορεί να ορίζει ελάχιστους κανόνες που αφορούν τον ορισμό των εγκληματικών παραβάσεων και κυρώσεις στον τομέα της ιδιαιτέρως σοβαρής εγκληματικότητας με διασυνοριακή διάσταση, με κριτήριο τον αντίκτυπο τέτοιων προσβολών ή την ανάγκη να αντιμετωπισθούν σε μια κοινή βάση .

Οφείλουμε ωστόσο να παρατηρήσουμε τα εξής . Οι Οδηγίες του άρθρου 83.1 ΣΛΕΕ δεν προσδιορίζουν απλά το σκοπό, αφήνοντας πλήρη ελευθερία επιλογής των μέσων υλοποίησης των ενωσιακών στόχων στα κράτη μέλη, αλλά προσδιορίζουν υποχρεωτικά ένα ελάχιστο πλαίσιο ειδικής ποινικής υπόστασης και ποινής. Για παράδειγμα ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να επιλέξει μια εναλλακτική μορφή κύρωσης (π.χ ⁵⁰ διοικητική κύρωση) ούτε ηπιότερη ποινή. Τα ελάχιστα σημεία του εγκλήματος δεν υποδεικνύονται αλλά ορίζονται υποχρεωτικά.

Άξιο παρατήρησης είναι και κάτι ακόμη. Το άρθρο 325.4 ΣΛΕΕ όπου αναφέρεται ρητά ότι η ποινική νομοθετική παρέμβαση της Ε.Ε δεν

⁵⁰ <http://www.mylonopoulos.gr/publication/article/49/to-eyropaiko-poiniko-dikaio-meta-ti-synthikitis-lisavonas.html>

εξαντλείται αποκλειστικά στην έκδοση Οδηγιών αλλά και Κανονισμών, όταν αντικείμενο προστασίας είναι τα δημοσιονομικά και οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης. Ένα ακόμη πεδίο άμεσης ρυθμιστικής εξουσίας της Ε.Ε είναι η θέσπιση Κανονισμών για τα εγκλήματα της εμπορίας ανθρώπων (ιδίως γυναικών και παιδιών) και της λαθρομετανάστευσης (79.2 ΣΛΕΕ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

I. Επί της κανονιστικής σημασίας των γενικών αρχών ποινικού δικαίου στην άσκηση της ποινικής αρμοδιότητας της Ε.Ε.

A. Ευρωπαϊκό αξιακό σύστημα και θεμελιώδεις αρχές του εθνικού ποινικού δικαίου

Λόγω του άκρως παρεμβατικού χαρακτήρα του ποινικού δικαίου στην προσωπική ελευθερία του ατόμου και του αρνητικού κοινωνικού στιγματισμού που επιφέρει μια ποινική καταδίκη, ο κλάδος αυτός του δικαίου χρήζει οριοθέτησης και αυστηρού προσδιορισμού των αρχών που το διέπουν, καθώς συνδέεται στενά με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και με το κράτος δικαίου. Όταν όλα τα παραπάνω καλούνται να λειτουργήσουν στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συν-νομοθετεί δεσμευτικά στο ποινικό δίκαιο, αυτονόητο είναι ότι η αξίωση για όλα τα παραπάνω εξακολουθεί να ισχύει αν μη τι άλλο ενισχυμένη.

Η Ένωση στα πρώτα της βήματα ως οικονομική ένωση, δεν είχε καμία πρόβλεψη για το ζήτημα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθώς το κέντρο βάρους είχε δοθεί στην οικονομική ελευθερία. Σταδιακά όμως το ΔΕΚ και μετέπειτα ΔΕΕ άρχισε νομολογιακά⁵¹ να προσανατολίζεται στην προστασία τους, εμπνεόμενο από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις. Η συνθήκη του Μάαστριχτ κάνει μνεία για πρώτη φορά στο σεβασμό των δικαιωμάτων και στην ΕΣΔΑ. Ο Χάρτης

⁵¹ 1973 υπόθεση Nold δικαίωμα στην ελευθερία εργασίας και προστασία του δικαιώματος στην ιδιοκτησία, 1975 υπόθεση Prais σεβασμός της θρησκευτικής ελευθερίας και απαγόρευση δυσμενών διακρίσεων λόγω θρησκείας

υιοθετείται στη Συνθήκη της Νίκαιας αλλά δεν έχει ακόμα νομική δεσμευτικότητα.

Ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων ήρθε στο προσκήνιο και με το πρόγραμμα της Στοκχόλμης (1-12-09) ενώ με τη Συνθήκη της Λισαβόνας τέθηκαν ακόμα πιο πολλές εγγυήσεις για την προστασία τους (τουλάχιστον υπάρχει η νομοθετική πρόβλεψη της προστασίας αυτής). Ο αυξημένος ρόλος⁵² που έχουν αποκτήσει τόσο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με τη διαδικασία της συναπόφασης στο πεδίο του ποινικού δικαίου, όσο και τα εθνικά Κοινοβούλια, με τη συμμετοχή τους ήδη κατά το στάδιο της επεξεργασίας των σχεδίων των νομοθετικών πράξεων της ΕΕ, αλλά και η δυνατότητα διαφύλαξης των θεμελιωδών αρχών των κρατών μελών που αφορούν το ποινικό δίκαιο μέσω της ρήτρας επείγουσας αναστολής της ευρωπαϊκής νομοθετικής διαδικασίας καθώς και η θεσμική πλέον κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων όπως κατοχυρώνεται με την νομοθετική πρόβλεψη της προσχώρησης της ΕΕ στην ΕΣΔΑ, συνιστούν σημαντικά βήματα βελτίωσης, που μπορούν να στηρίξουν στην πράξη την επιτακτικά αναγκαία προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών στον τομέα των ποινικών υποθέσεων.

Με τον Χάρτη, η Ε.Ε εξόπλισε⁵³ τον εαυτό της με μια ασπίδα δικαιωμάτων, αρχών και ελευθεριών. Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η προοπτική της Επιτροπής ήταν να καταστήσει την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του Χάρτη αποτελεσματική και να λειτουργήσει η ΕΕ ως πρότυπο στη φιλόδοξη αυτή πολιτική.

⁵² Μαρία Καιάφα Γκμπαντι, ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο και Συνθήκη της Λισαβόνας ,εκδόσεις Σάκκουλα 2011, Αθήνα Θεσσαλονίκη, σελ 61,62

⁵³ COM τελικό Brussels 19-10-10 , σελ 4

Τίθεται το ερώτημα, ποια είναι η σχέση αλληλεπίδρασης ανάμεσα στις επιμέρους εθνικές αρχές και σε αυτές που έχουν αναπτυχθεί στην υπερκρατική οντότητα της ΕΕ; Ποιο νόημα αποκτούν οι αναπτυχθείσες εθνικές αρχές του ποινικού δικαίου μέσα στο ευρωπαϊκό δημιούργημα και πώς το τελευταίο τις ερμηνεύει και τις συμπροσδιορίζει με τα κράτη μέλη;

Στο επίπεδο της θέσπισης ειδικών ποινικών υποστάσεων και στον προσδιορισμό των ποινών, ήτοι στο πεδίο του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, πρέπει να καταστεί σαφές, ότι κατά την άσκηση της ποινικής αρμοδιότητας της ΕΕ, η θέσπιση ελάχιστων κανόνων δεν πρέπει να γίνεται με αποκλειστικό κριτήριο την εξυπηρέτηση του στόχου της προσέγγισης των νομοθεσιών γιατί τότε η ποινική νομοθεσία γίνεται ένα εργαλείο, που απομακρύνεται από τις αρχές του ποινικού δικαϊκού δόγματος. Η νομιμοποίηση της νομοθετικής παρέμβασης του ευρωπαϊού νομοθέτη δεν καταφάσκεται μόνο και μόνο από το γεγονός της θεσμικής της πρόβλεψης από τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Ο ευρωπαίος νομοθέτης, μπορεί να ασκεί μια αναγνωρισμένη σ' αυτόν ⁵⁴αρμοδιότητα στο χώρο του ποινικού δικαίου όταν προστατεύονται θεμελιώδη συμφέροντα που :

- Απορρέουν απευθείας από το πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ (*εκεί αποτυπώνονται τα δομικά χαρακτηριστικά και οι αξίες της ΕΕ*)
- Δεν έρχονται σε αντίθεση με τις συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και με τον Χάρτη (*έτσι ώστε να αποφεύγεται η ανάγκη χρήσης της emergency break clause- ρήτρα επείγουσας αναστολής ευρωπαϊκής νομοθεσίας*) .

⁵⁴ Μαρία Καιάφα Γκμπαντι, Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο και Συνθήκη της Λισαβόνας , Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα Θεσσαλονίκη 2011, σελ 67

Όλες οι παραπάνω απαιτήσεις απορρέουν από το ότι οι φορείς της ποινικής καταστολής που θα εφαρμόσουν τις νομοθετικές πράξεις της ΕΕ είναι τα ίδια τα κράτη.

B. Περίγραμμα βασικών αρχών ποινικού δικαίου

1. Το ποινικό δίκαιο ως έσχατη επιλογή (*ultima ratio*)

Το ποινικό δίκαιο λόγω του επώδυνου χαρακτήρα του για τα θεμελιώδη δικαιώματα, χρήζει περιχαράκωσης από μια αρχή που να περιορίζει τη χρήση του, διαφορετικά θα μετατραπεί σε μέσο εκδίκησης και θα χάσει τη λειτουργική του αποστολή. Η παρέμβαση της ποινικής ρύθμισης επομένως πρέπει να ενεργοποιείται μόνο όταν είναι η μόνη επιλογή για να αντιμετωπισθεί ένα κοινωνικό φαινόμενο. Η αρχή αυτή συνδέεται και με την αρχή της αναλογικότητας, καθώς αναφερόμαστε κάθε φορά σε ένα σκοπό εξετάζοντας την αναλογικότητα του μέσου ως έσχατη λύση.

Η προσέγγιση των ποινικών κανόνων δεν αναφέρεται μόνο στο ποινικό νομοθετικό καθεστώς των κρατών μελών, αλλά και στη θέσπιση αξιοποίνου για πρώτη φορά, οπότε τα κράτη μέλη θα κληθούν να υλοποιήσουν την προσέγγιση των νομοθεσιών με όσα επιβάλλει η ΕΕ. Στο άρθρο 83 παρ. 1 ΣΛΕΕ *η ιδιαιτέρως σοβαρή εγκληματικότητα με διασυνοριακή διάσταση* δεν δημιουργεί άνευ ετέρου νομιμοποιητικό παράγοντα, διότι μία τέτοια άκριτη προώθηση του αξιοποίνου, δεν συνάδει με τις δύο παραπάνω αρχές. Σε βαθμό που μια πράξη δεν συνιστά έναν επαρκώς υπαρκτό κίνδυνο για συμφέροντα άξια προστασίας δεν μπορεί να υποστηριχθεί βάσιμα ότι είναι αναγκαία η ποινική καταστολή. Σχετικά με την ευρωπαϊκή αρμοδιότητα προσέγγισης ποινικών διατάξεων των κρατών μελών κατά την παρ. 2 του άρθρου 83 ΣΛΕΕ, αυτή ενεργοποιείται όταν

είναι αναγκαία για την αποτελεσματική της πολιτικής της ΕΕ σε τομέα που ήδη εφαρμόζονται μέτρα εναρμόνισης. Η λειτουργία όμως του ποινικού δικαίου, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να καταστεί στείρο εργαλείο μιας πολιτικής, ακόμα και όταν πρόκειται για το ευρωπαϊκό αυτό δημιούργημα. Ακόμα και στην περίπτωση του άρθρου 325.4 ΣΛΕΕ για την καταπολέμηση της απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ, όπου η τελευταία έχει αρμοδιότητα αυτοτελούς θέσπισης ποινικών κανόνων, η ⁵⁵ισοδύναμη προστασία αυτών των συμφερόντων δεν σημαίνει ότι μπορεί να επιτευχθεί μόνο με αυτόν τον τρόπο. Η αρχή της *ultima ratio* χρησιμοποιείται όχι μόνο όταν υπάρχει αποκλειστική αρμοδιότητα για αυτό, αλλά και όταν μοιράζεται την αρμοδιότητα αυτή με τα κράτη μέλη ή όταν γίνεται εκχώρηση αυτής. Αφού λοιπόν η ΕΕ απαιτεί ένα minimum ποινικοποίησης, πρέπει παράλληλα και να εξασφαλίσει ότι είναι πράγματι νομιμοποιημένο αυτό το αναγκαίο «δεινό».

2. Η αρχή της νομιμότητας (*nullum crimen nulla poena sine lege*)

Η κορωνίδα των αρχών του ποινικού δικαίου, δεν θα μπορούσε να μην έχει εφαρμογή και στον ευρωπαϊκό δικαϊκό χώρο. Κατά την κλασική δε αντίληψη που επικρατεί στο ηπειρωτικό δίκαιο, το ποινικό φαινόμενο πρέπει να τυποποιείται και να αποτυπώνεται με νόμο που ψηφίζεται από το Κοινοβούλιο.

Σε ευρωπαϊκό⁵⁶ επίπεδο, η αρχή της νομιμότητας κατοχυρώνεται στα άρθρα 7.1 της ΕΣΔΑ και στο 49.1 του Χάρτη αλλά και στο άρθρο 6.3 ΣΕΕ, στο οποίο αναγνωρίζεται όχι μόνο ο σεβασμός των

⁵⁵ Μαρία Καϊάφα Γκμπαντι, Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο και Συνθήκη της Λισαβόνας, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα Θεσσαλονίκη 2011, σελ 68

⁵⁶ Ο.π. Μαρία Καϊάφα Γκμπάντι ...σελ.84

δικαιωμάτων από την ΕΣΔΑ αλλά και από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών. Πρόκειται για την αποτύπωση σε γραπτό κανόνα δικαίου της σχετικής νομολογιακής κατασκευής του τότε ΔΕΚ. Τούτο σημαίνει ότι το κανονιστικό περιεχόμενο κάθε θεμελιώδους αρχής ή δικαιώματος, που προστατεύεται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συγκαθορίζεται και δεν προσδιορίζεται αποκλειστικά από τις σχετικές συνταγματικές διατάξεις των κρατών μελών

Για τη διασφάλιση της αρχής της νομιμότητας στα κράτη μέλη (*ιδίως του ηπειρωτικού δικαίου*) προβλέφθηκε ότι για την ισχύ ενός ενωσιακού ποινικού κανόνα, τούτος θα πρέπει να ενσωματωθεί στο εσωτερικό δίκαιο, σύμφωνα με τα κρατούντα στο κάθε κράτος τρόπο, εν προκειμένω για την Ελλάδα από το εθνικό Κοινοβούλιο. Το αντιστάθμισμα για το πολύκροτο δημοκρατικό έλλειμμα, το οποίο ναι μεν αντιμετωπίστηκε με σοβαρότητα από την ΕΕ στη συνθήκη της Λισαβόνας αλλά δεν εξαλείφθηκε πλήρως, είναι η ποινικοποίηση συμπεριφορών μέσω νόμων ψηφισθέντων στα εκάστοτε εθνικά Κοινοβούλια, οι οποίοι θα μεταφέρουν στο εσωτερικό ενός κράτους μέλους τις ρυθμίσεις των Οδηγιών, που αποβλέπουν στην προσέγγιση των νομοθεσιών. Από την άλλη, στο άρθρο 325 ΣΛΕΕ αναγνωρίζεται ρητά στην ΕΕ η αρμοδιότητα θέσπισης ακόμα και αυτοτελών ποινικών κανόνων.⁵⁷

⁵⁷ 325.4 ΣΛΕΕ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία και μετά από διαβούλευση με το Ελεγκτικό Συνέδριο, λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα στους τομείς της πρόληψης και της καταπολέμησης της απάτης, εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, με σκοπό την παροχή αποτελεσματικής και ισοδύναμης προστασίας στα κράτη μέλη καθώς και στα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, συμμετέχει στη θέσπιση Οδηγιών για τη δημιουργία ελάχιστων κανόνων, με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία ενώ παράλληλα τα εθνικά Κοινοβούλια μπορούν να υποβάλλουν παρατηρήσεις κατά την επεξεργασία των σχεδίων των νομοθετικών ευρωπαϊκών πράξεων. Όμως ακόμα και αν ένα κράτος καταψηφίσει μια Οδηγία, αυτή εν τούτοις παράγει αποτέλεσμα, με μόνη διέξοδο τη ρήτρα επείγουσας αναστολής της ευρωπαϊκής νομοθετικής διαδικασίας.

Τα υποκειμενικά στοιχεία της συμπεριφοράς που ποινικοποιείται καθώς και η ποινή που προβλέπεται πρέπει να είναι σαφή και ορισμένα έτσι ώστε η αρχή της νομιμότητας να αναπτύξει την εγγυητική της λειτουργία. Η παρέμβαση ⁵⁸της ΕΕ μέσω Οδηγιών για την αντιμετώπιση της διακρατικής εγκληματικότητας ή την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών της μέσω του ποινικού δικαίου, αποβλέπει να αποδώσει ένα ελάχιστο περιεχόμενο αξιοποίνου, το οποίο είναι πλέον θεσμικά δεσμευτικό για τα κράτη μέλη. Το ελάχιστο περιεχόμενο ποινικοποίησης δεν θίγεται από μια πιο εξειδικευμένη διατύπωση του κανόνα κατά τη μεταφορά του στην εσωτερική έννομη τάξη, δεν μπορεί όμως από την άλλη να αφήσει και πλήρη και απόλυτη ελευθερία στον εθνικό νομοθέτη να προσδιορίσει το αξιόποινο γιατί τότε υπάρχει ο φόβος παρέκκλισης από την Οδηγία. Από την άλλη, μια απλή μεταφορά που ουσιαστικά είναι μετάφραση της Οδηγίας, δεν εξυπηρετεί τις δημιουργικές και λειτουργικές προεκτάσεις της ποινικής αρμοδιότητας της Ε.Ε

Η αρχή της μη αναδρομικής ισχύος του ποινικού νόμου ως βάση ενός φιλελεύθερου ποινικού δικαίου, προβλέπεται στο άρθρο 7.1 της

⁵⁸ Μαρία Καϊάφα Γκμπάντι, ποινικό δίκαιο και Συνθήκη της Λισαβόνας, εκδόσεις Σάκκουλας 2011, σελ 96

ΕΣΔΑ και στο άρθρο 49.1 του Χάρτη, που έχει δεσμευτική ισχύ. Γνωρίζει μόνη εξαίρεση την αναδρομή *in bonam partem* δεσμεύοντας έτσι και τους εθνικούς νομοθέτες.

3. Η αρχή της ενοχής

Μια από τις πιο σημαντικές αρχές του ποινικού δικαίου, δεν θα μπορούσε να μην έχει θέση στο χώρο του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου, καθώς η ενοχή του προσώπου, νομιμοποιεί και την επιβολή της ποινής. Η αρχή αυτή αποτυπώνεται στο άρθρο 48 του Χάρτη, που κατοχυρώνει το τεκμήριο αθωότητας και λειτουργεί σε επίπεδο θέσπισης ποινικών κανόνων στο χώρο της ΕΕ ως ασφαλιστική δικλείδα, καθώς η Ένωση δεν μπορεί να τυποποιήσει εγκλήματα χωρίς καμία μορφή υπαιτιότητας.

Η αρχή της *ultima ratio*, στο πλαίσιο της διαπλοκής της με την αρχή της ενοχής, συνάδει με την τιμώρηση συμπεριφορών που θίγουν θεμελιώδη δικαιώματα από πρόθεση. Μέγα ζήτημα έχει τεθεί, για την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, την οποία πολλά εθνικά συστήματα δεν αναγνωρίζουν, μεταξύ αυτών και το δικό μας, ως αντίθετη και μη συμβατή με την αρχή της ενοχής. Μέχρι και σήμερα η ΕΕ έχει σεβαστεί τις ιδιαιτερότητες των κρατών μελών στο ⁵⁹θέμα αυτό.

II. Επί της κανονιστικής σημασίας του ΧΘΔΕ

Ανθρώπινη⁶⁰ αξιοπρέπεια, ελευθερία, δημοκρατία, ισότητα, κράτος δικαίου και σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων: αυτές είναι οι θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ που διατυπώνονται στις πρώτες

⁵⁹ ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας 2008/99/EK σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, όπου δεν αναγνωρίζεται ποινική ευθύνη νομικών προσώπων

⁶⁰http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/rights_values/index_el.htm

σελίδες της Συνθήκης της Λισαβόνας. Οι αξίες αυτές είναι κοινές σε όλα τα κράτη μέλη και οφείλει να τις σέβεται όποια ευρωπαϊκή χώρα είναι ήδη ή επιθυμεί να γίνει μέλος της Ένωσης. Η Συνθήκη της Λισαβόνας κάνει σημαντικά βήματα προόδου όσον αφορά την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα, προετοιμάζει το έδαφος για την **προσχώρηση της Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση** για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών.

Επιπλέον, η Συνθήκη της Λισαβόνας εγγυάται την εφαρμογή του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Ειδικότερα, διασφαλίζει για την Ε.Ε μια σειρά αστικών, πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, τα οποία είναι νομικώς δεσμευτικά όχι μόνο για τα όργανα της Ένωσης, αλλά και για τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας της Ε.Ε. Ο Χάρτης έγινε δεσμευτικός στον χώρο της Ε.Ε από την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας, καθώς οι θεσμοί της ΕΕ πρέπει να σέβονται τα δικαιώματα που αναφέρονται στον Χάρτη.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας εγγυάται τις ελευθερίες και τα δικαιώματα, που καθορίζονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και καθιστά νομικά δεσμευτικές τις διατάξεις του εν λόγω Χάρτη. Το Δικαστήριο αποκτά επίσης ενισχυμένες αρμοδιότητες όσον αφορά τη διασφάλιση της ορθής εφαρμογής του Χάρτη. Όλα αυτά τα μέτρα συμβάλλουν, μεταξύ άλλων, στη δημιουργία μιας πιο ολοκληρωμένης, αποτελεσματικής, διαφανούς και δημοκρατικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων στον κοινό χώρο δικαιοσύνης, ελευθερίας και ασφάλειας.

Ο Χάρτης ανάγεται σε πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης :

- Πρώτον αποτελεί βοήθημα για την ερμηνεία του δικαίου εν γένει, καθώς τόσο το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης, όσο και το θετικό δίκαιο, το οποίο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Δικαίου , πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως των διατάξεων του Χάρτη
- Δεύτερον διατάξεις του Χάρτη μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως βάση για το δικαστικό έλεγχο νομοθετικών πράξεων τόσο των οργάνων της Ένωσης όσο και των εθνικών αρχών, όταν αυτές βρίσκονται εντός του πεδίου εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Δικαίου .
- Τέλος εξακολουθεί να αποτελεί πηγή έμπνευσης για την άντληση γενικών αρχών του Ευρωπαϊκού Δικαίου

Και υπό αυτό το νέο ⁶¹καθεστώς, η αρμοδιότητα του ΔΕΕ παραμένει η τήρηση των αρχών του δικαίου της Ε.Ε . Το άρθρο 51 του Χάρτη ορίζει ότι οι διατάξεις του απευθύνονται στα θεσμικά και λοιπά όργανα και οργανισμούς της Ένωσης, τηρουμένης της αρχής της επικουρικότητας, καθώς και στα κράτη – μέλη όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης .

Ο Χάρτης ενσωματώθηκε στην ΣΕΕ, απευθύνεται στα κράτη μέλη ⁶²όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της ΕΕ και όσα δικαιώματα αναφέρονται στον Χάρτη έχουν το ίδιο νόημα και εμβέλεια, που έχουν και στην ΕΣΔΑ. Όλα αυτά κατατείνουν στην άρση των μεταξύ ΕΔΔΑ και ΔΕΕ διαφορετικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων και στην προσπάθεια για την ανάπτυξη ενός κοινού

⁶¹ Εγχειρίδιο Εναρμόνισης, Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο στην Ελλάδα, Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, Γραφείο Διεθνών και Κοινοτικών Θεμάτων , Εθνικό Τυπογραφείο , Ιούνιος 2013, ηλεκτρονικό βιβλίο , <http://www.ggk.gov.gr>

⁶² Εισήγηση Άννας Μπενάκη στο ελληνικό Κοινοβούλιο, 18/3/10, σελ 1-2

κανονιστικού νοήματος αυτών στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής δικαιοταξίας.

Σήμερα η ΕΕ έχει πανηγυρικά ⁶³**δοτή αρμοδιότητα** να προσχωρήσει στην ΕΣΔΑ και να γίνει συμβαλλόμενο μέλος της. Τα ατομικά δικαιώματα της ΕΣΔΑ, που ταυτίζονται με αυτά του Χάρτη, έχουν στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη το ίδιο περιεχόμενο και εμβέλεια, αποτελούν δηλαδή ήδη δίκαιο της Ε.Ε. Εκείνα που δεν ταυτίζονται, θα καταστούν μέρος του δικαίου της Ε.Ε μόλις λάβει χώρα η προσχώρηση. Άρα ένα δικαίωμα που προβλέπεται τόσο από την ΕΣΔΑ όσο και από το Χάρτη, εφαρμόζεται κατά τρόπο ενιαίο, με τα πιο σοβαρό αντίκτυπο να εμφανίζεται στον τομέα της ποινής και της διάκρισης ποινικής και διοικητικής κύρωσης.

Συνοπτικά επομένως μπορούμε να υποστηρίξουμε τα εξής :

- ✓ Το ΔΕΕ διασφαλίζει την τήρηση των δικαιωμάτων ερμηνεύοντας και εφαρμόζοντας της Συνθήκες και το παράγωγο δίκαιο ⁶⁴
- ✓ Κύρια πηγή έμπνευσης έχει καταστεί προοδευτικά και η ΕΣΔΑ
- ✓ Τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης

⁶³ www.academia.edu. Μανώλης Περάκης, η προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, μια προσέγγιση υπό το πρίσμα της αυτονομίας της ενωσιακής έννομης τάξης, σελ 3

⁶⁴ Εμπνεόμενο από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΘΕΣΠΙΣΗ ΚΟΙΝΩΝ ΕΛΑΧΙΣΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ – ΕΡΜΗΝΕΙΑ – ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

Ι. Η Οδηγία ως νομικό μέσο θέσπισης κοινών ελάχιστων ποινικών κανόνων

Α. Επί της δεσμευτικότητας της Οδηγίας και της υποχρέωσης ενσωμάτωσης στο εσωτερικό δίκαιο

Η ενσωμάτωση μπορεί να γίνει με Προεδρικό Διάταγμα, ειδικά όμως για τις οδηγίες ποινικού αντικειμένου απαιτείται *–τουλάχιστον κατά το ηπειρωτικό δίκαιο–* νόμος του εθνικού κοινοβουλίου.

Οι **Οδηγίες**, στοχεύοντας στην προσέγγιση των νομοθεσιών,⁶⁵ δεν έχουν άμεση ισχύ και δεν δεσμεύουν τα κράτη μέλη παρά μόνο ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα⁶⁶ (άρθρο 288 παρ. 3 ΣΛΕΕ). Επομένως, απαιτείται το κράτος μέλος να λάβει μέτρα για να μπορέσουν οι Οδηγίες να αναπτύξουν τις έννομες συνέπειές τους στο εσωτερικό του. Δηλαδή, απαιτείται μεταφορά των Οδηγιών στην εσωτερική έννομη τάξη. Τα κράτη μέλη έχουν διακριτική ευχέρεια ως προς τον τύπο και τα μέσα ενσωμάτωσης εντός των ορίων της τασσόμενης προθεσμίας, συνυπολογίζοντας τις εθνικές τους ιδιαιτερότητες. Ωστόσο, το κατά πόσο οι εν λόγω ρυθμίσεις έχουν πράγματι μεταφερθεί σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, ελέγχεται με κριτήρια που καθορίζονται από την ΕΕ.

⁶⁶ Αφήνει την επιλογή του τύπου και των μέσων στα κράτη μέλη

Η νομική αυτή πράξη είναι το κύριο νομοθετικό μέσο για την νομοπαραγωγική διαδικασία της ΕΕ, με στόχο όχι την εξομείωση των νομοθεσιών αλλά την προσέγγισή τους. Είναι ο βασικός μοχλός για την υλοποίηση των ενωσιακών θέσεων και πολιτικών. Η χρήση της ενδείκνυται σε περιπτώσεις που υπάρχουν σοβαρές αποκλίσεις στις εθνικές νομοθεσίες . Είναι δεσμευτική μόνο ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, ενώ τα μέσα με τα οποία θα υλοποιηθεί αυτό καθώς και ο τρόπος ενσωμάτωσης (*νόμος, προεδρικό διάταγμα, υπουργική απόφαση*) στο εσωτερικό δίκαιο, αποτελούν επιλογή των κρατών μελών, ανάλογα με τις εκάστοτε εσωτερικές συνταγματικές διαδικασίες. Μέσα σε συγκεκριμένη προθεσμία, τα κράτη οφείλουν να ενεργοποιήσουν και να δρομολογήσουν την πρόσφορη εκείνη νομοθετική ⁶⁷ επιλογή, που θα μεταφέρει αποτελεσματικά την Οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο. Τα μέτρα που θα ληφθούν θα πρέπει να είναι ⁶⁸ αποτελεσματικά, κατάλληλα και δεσμευτικά. Σε περίπτωση

- Μη συμμόρφωσης
- καθυστέρησης
- εσφαλμένης μεταφοράς της Οδηγίας στο εσωτερικό,

ενεργοποιείται η διαδικασία προσφυγής⁶⁹ της Επιτροπής (258 ΣΛΕΕ) κατά του κράτους στο ΔΕΕ⁷⁰. Παράλληλα οι ιδιώτες που θίγονται από την πλημμελή συμπεριφορά του κράτους μέλους μπορούν να ζητήσουν αποζημίωση, εφόσον αντλούν δικαιώματα από την Οδηγία.

⁶⁷ Είτε τροποποιώντας το υπάρχον δίκαιο είτε δημιουργώντας νέο εξ αρχής κανόνα δικαίου

⁶⁸ Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, σημειώσεις Νομικής Σχολής Αθηνών 2014, Μάνος Γιακουμάκης σελ 11

⁶⁹ Η προσφυγή είναι το τελευταίο στάδιο της διαδικασίας παράβασης μετά την ανεπιτυχή κλήση του κράτους μέλους από την Επιτροπή

⁷⁰ Λόγω παράβασης του παράγωγου δικαίου της Ένωσης

Η ενσωμάτωση των Οδηγιών⁷¹ της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην εθνική έννομη τάξη, μπορεί να γίνει με τυπικό νόμο ή με πράξη κανονιστικού περιεχομένου (*προεδρικό διάταγμα, υπουργική απόφαση*) μέσα σε συγκεκριμένη προθεσμία που ορίζεται στην Οδηγία. Εάν παρέλθει άπρακτη η πιο πάνω προθεσμία, ακολουθείται η διαδικασία που προβλέπεται στα άρθρα 258 και 260 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), η οποία μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα κυρώσεις, που συνίστανται σε πρόστιμα και χρηματικές ποινές. Σύμφωνα με πάγια θέση του ΔΕΕ, ⁷²σε περίπτωση παρέλευσης άπρακτης της προθεσμίας για τη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο μιας Οδηγίας, αυτή μπορεί υπό προϋποθέσεις να αναπτύξει άμεσο αποτέλεσμα στην εθνική έννομη τάξη. Αυτό σημαίνει ότι δεν εφαρμόζονται πια οι εθνικές διατάξεις που είναι αντίθετες με το περιεχόμενό της, αλλά ενεργοποιούνται τα δικαιώματα που απονέμει η Οδηγία και οι ιδιώτες μπορούν πλέον να την επικαλούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και των διοικητικών αρχών. Επιπλέον, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να τη λαμβάνουν υπόψη τους αυτεπάγγελα. Οι προϋποθέσεις για την επέλευση του άμεσου αποτελέσματος είναι:

- (α) η προθεσμία μεταφοράς της Οδηγίας να έχει παρέλθει,
- (β) το περιεχόμενο της εφαρμοστέας διάταξης της Οδηγίας να είναι σαφώς και επαρκώς προσδιορισμένο και
- (γ) η εφαρμοστέα διάταξη της Οδηγίας να είναι ανεπιφύλακτη και να μην εξαρτάται από αιρέσεις, προθεσμίες ή επιφυλάξεις, δηλαδή να μην

⁷¹Εγχειρίδιο Εναρμόνισης, Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο στην Ελλάδα, Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, Γραφείο Διεθνών και Κοινοτικών Θεμάτων, Εθνικό Τυπογραφείο, Ιούνιος 2013, ηλεκτρονικό βιβλίο, <http://www.ggk.gov.gr>

⁷² Ο.π. Εγχειρίδιο Εναρμόνισης

προϋποθέτει τη λήψη συμπληρωματικών μέτρων, έτσι ώστε να τεθεί σε ισχύ

Ακόμη πάντως και με τη συνδρομή των παραπάνω προϋποθέσεων, η Οδηγία δεν μπορεί να έχει εφαρμογή στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς που ανακύπτει μεταξύ ιδιωτών, καθώς και όταν το κράτος μέλος επικαλείται σε βάρος ιδιώτη Οδηγία, που το ίδιο δεν έχει μεταφέρει ή έχει μεταφέρει πλημμελώς. Όταν η εναρμόνιση καλύπτεται από το ήδη υφιστάμενο εθνικό δίκαιο, δεν χρειάζεται μεταφορά της Οδηγίας, αλλά πρέπει ρητώς να γίνει κοινοποίηση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή με παράθεση των ισχυουσών εθνικών διατάξεων. Συνήθως, η προθεσμία ενσωμάτωσης είναι δύο (2) ημερολογιακά έτη από τη δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

B. Επί του ρυθμιστικού αντικειμένου της Οδηγίας και των ορίων διακριτικής ευχέρειας του εσωτερικού νομοθέτη

Η Οδηγία, στον αναβαθμισμένο της ρόλο πλέον μπορεί να περιέχει

- Ορισμό ποινικών αδικημάτων, ήτοι περιγραφή ειδικών υποστάσεων
- Πλαίσιο ποινών

Η Οδηγία λειτουργεί όχι ως εξω- εθνικός εισαγωγέας ποινικής ρύθμισης αλλά ως **συντονιστής εθνικών νομικών ρυθμίσεων**, ορίζοντας ποινές, που είναι αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές. Αποκτά ισχύ με την μεταφορά της στην εθνική έννομη τάξη. Αν η εθνική νομοθεσία δεν έχει το ίδιο περιεχόμενο με την Οδηγία και δεν μπορεί να προσαρμοσθεί ερμηνευτικά, απαιτείται τροποποίηση της πρώτης.

Το ζήτημα της μεταφοράς της Οδηγίας με ποινικό περιεχόμενο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας αποτελεί αντικείμενο ⁷³εκτεταμένου δικαστικού ελέγχου από το ΔΕΕ, που μπορεί να έχει τη μορφή εμμέσου ελέγχου μέσω προδικαστικής παραπομπής (267ΣΛΕΕ) ή άμεσου ελέγχου (258,260 ΣΛΕΕ).

Κατά τη μεταφορά ⁷⁴των μέτρων στο εθνικό δίκαιο θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η πάγια νομολογία του ΔΕΕ ως προς την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ έναντι κάθε άλλης διάταξης του εθνικού δικαίου. Η υποχρέωση αυτή απορρέει από την ανάγκη ενιαίας ερμηνείας και εφαρμογής του πρωτογενούς αλλά και παραγώγου δικαίου της Ένωσης. Η υποχρέωση των κρατών μελών να εφαρμόσουν τις προτεινόμενες ρυθμίσεις, πρέπει να απορρέει από το εθνικό τους δίκαιο και συγκεκριμένα από τις διατάξεις που θεσπίζονται για τον σκοπό και τις απαιτήσεις της Οδηγίας. Όσο διαρκεί η προθεσμία μεταφοράς μιας οδηγίας στην εθνική έννομη τάξη, το κράτος μέλος δεν δύναται να θεσπίζει εθνικές διατάξεις με τις οποίες δυσχεραίνεται η μεταφορά της Οδηγίας ή τίθεται σε κίνδυνο η αποτελεσματικότητά της στην ημεδαπή έννομη τάξη. Αποσπασματικές παρεκκλίσεις κατά τη μεταφορά της Οδηγίας μπορούν να θεσπισθούν μόνο για λόγους επείγοντες ή για λόγους δημοσίου συμφέροντος.

Η μεταφορά της ⁷⁵Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο δεν απαιτεί, κατ' ανάγκη, τυπική και κατά γράμμα επανάληψη των διατάξεων

⁷³ Κιούπης, το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ 102

⁷⁴ Εγχειρίδιο Εναρμόνισης, Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο στην Ελλάδα, Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, Γραφείο Διεθνών και Κοινοτικών Θεμάτων, Εθνικό Τυπογραφείο, Ιούνιος 2013, ηλεκτρονικό βιβλίο, <http://www.ggk.gov.gr> σελ 31

⁷⁵ Εγχειρίδιο Εναρμόνισης, Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο στην Ελλάδα, Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, Γραφείο Διεθνών και Κοινοτικών Θεμάτων, Εθνικό Τυπογραφείο, Ιούνιος 2013, ηλεκτρονικό βιβλίο, <http://www.ggk.gov.gr> σελ 34

της Οδηγίας σε ρητή και ειδική νομοθετική ή κανονιστική διάταξη. Μπορεί να αρκεί ένα γενικό νομικό πλαίσιο, εφόσον αυτό εξασφαλίζει αποτελεσματικά την πλήρη εφαρμογή της Οδηγίας με επαρκώς σαφή και συγκεκριμένο τρόπο.

Οι διατάξεις της νομοθετικής πράξης που ενσωματώνει Οδηγία ενδείκνυται να χωρίζονται στα ακόλουθα τμήματα:

- Διατάξεις για τη μεταφορά της Οδηγίας
- Μέτρα συμμόρφωσης προς τις απαιτήσεις της Οδηγίας
- Διατάξεις μη σχετικές με την Οδηγία

Το κράτος μέλος υποχρεούται να⁷⁶ θεσπίσει μέτρα εναρμόνισης προς Οδηγία από το χρονικό σημείο που αυτή ορίζει. Σε περίπτωση μη εμπρόθεσμης μεταφοράς διατάξεων Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, η συμμόρφωση πρέπει να ανατρέχει στον χρόνο κατά τον οποίο οι διατάξεις της Οδηγίας έπρεπε να μεταφερθούν στο εσωτερικό δίκαιο. Νομίμως δηλαδή προσδίδεται αναδρομική ισχύς στις ρυθμίσεις του εθνικού μέτρου μεταφοράς, εφόσον τούτο εκδίδεται σε συμμόρφωση προς τους ορισμούς ευρωπαϊκής Οδηγίας και η προθεσμία προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας προς τους ορισμούς αυτούς έχει παρέλθει.

Οι διατάξεις όμως με τις οποίες προβλέπονται ποινικές κυρώσεις δεν μπορούν να έχουν αναδρομική ισχύ. Θα πρέπει να διευκρινίζεται ρητά ότι το άρθρο του εθνικού μέτρου μεταφοράς περί κυρώσεων ισχύει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Αν το κράτος μέλος θεσπίσει μέτρα εναρμόνισης μετά τη λήξη της προθεσμίας προσαρμογής που προβλέπεται στην Οδηγία, μπορεί είτε να καθορίσει

⁷⁶ Εγχειρίδιο Εναρμόνισης, Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο στην Ελλάδα, Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, Γραφείο Διεθνών και Κοινοτικών Θεμάτων, Εθνικό Τυπογραφείο, Ιούνιος 2013, ηλεκτρονικό βιβλίο, <http://www.ggk.gov.gr> σελ 44

την έναρξη ισχύος τους αναδρομικά από την ημερομηνία λήξης αυτής της προθεσμίας είτε να λάβει μέτρα άλλα πέραν της αποζημίωσης, προς αντιμετώπιση της κατάστασης η οποία έχει δημιουργηθεί από την καθυστερημένη προσαρμογή μετά τη λήξη της προβλεπόμενης προθεσμίας.

Γ. Η ΥΠΕΡΟΧΗ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η σχέση ενωσιακού και εθνικού δικαίου, άρχισε να απασχολεί τον νομικό κόσμο, καθώς στο πέρασμα των ετών και με την αυξανόμενη δημιουργία παράγωγου δικαίου στους κόλπους της ΕΕ, άρχισε να γίνεται αντιληπτό ότι το τελευταίο ερχόταν σε αντίθεση ή σε σύγκρουση με επί μέρους εθνικές δικαϊκές ρυθμίσεις της κοινής νομοθεσίας ή ακόμη και του Συντάγματος. Ανέκυψε επομένως το ερώτημα, σε ποιο έπρεπε να δοθεί προτεραιότητα, έτσι ώστε να αντιμετωπισθούν με ορθά νομικά κριτήρια οι όποιες ακανθώδεις συγκρούσεις.

Σε ένα πρώτο επίπεδο, οι νομικές διαφωνίες, αντιμετωπίστηκαν με την συνεργασία εθνικών και κοινοτικού (τότε) δικαστηρίου, μέσω των προδικαστικών παραπομπών. Η υπόθεση Costa/ENEL του ΔΕΚ, έδωσε μια ενδιαφέρουσα κατεύθυνση και αιτιολογία ως προς την υπεροχή του ενωσιακού δικαίου, η οποία βρίσκει και σήμερα το έρεισμά της στα άρθρα 4ΠΙ ΣΕΕ και 18 ΣΛΕΕ. Συγκεκριμένα το Δικαστήριο αποφάνθηκε *πως οι Ιδρυτικές Συνθήκες, δημιούργησαν μια νέα ιδιαίτερη έννομη τάξη, μια Κοινότητα, που εξοπλίζεται με τα δικά της όργανα και με νομική προσωπικότητα*. Με αυτή την αφετηρία, έγινε δεκτό ότι τα κράτη μέλη περιόρισαν σε κάποιους τομείς τα κυριαρχικά τους δικαιώματα, ώστε να μην διακυβεύεται η νομιμοποιητική βάση

της ίδιας της ΕΕ. Η πηγή υπεροχής ⁷⁷ του ενωσιακού δικαίου, βρίσκεται στην συγκατάθεση των κρατών μελών να περιορίσουν οικειοθελώς την εθνική τους κυριαρχία (*εκχώρηση αρμοδιοτήτων*) προς όφελος μιας νέας οντότητας. Στην ίδια υπόθεση, κρίθηκε ότι όταν ένας κανόνας εσωτερικού δικαίου συγκρούεται με έναν κανόνα ενωσιακού δικαίου, ο δεύτερος υπερισχύει και η εθνική διάταξη δεν εφαρμόζεται. Ο εσωτερικός κανόνας, δεν ακυρώνεται, απλά ⁷⁸ παραμερίζεται στην συγκεκριμένη περίπτωση. Ο θεμελιώδης αυτός κανόνας άρσης της σύγκρουσης μεταξύ ενωσιακού και εσωτερικού δικαίου, προκύπτει από το ότι το δίκαιο που γεννήθηκε από τη Συνθήκη, δηλαδή από αυτόνομη πηγή, δεν μπορεί κάθε φορά που ανακύπτει θέμα ασυμφωνίας να χάνει τον ενωσιακό του χαρακτήρα και να θέτει υπό διακύβευση τη νομική βάση της Ένωσης.

Η αρχή της υπεροχής και της αυτονομίας του ενωσιακού δικαίου δημιουργήθηκε σταδιακά νομολογιακά. Αν διαπιστωθεί αντίθεση ανάμεσα στον εθνικό και τον ενωσιακό κανόνα θα πρέπει ο πρώτος να μην εφαρμοσθεί. Ένα ακόμα χαρακτηριστικό του ενωσιακού κανόνα είναι η άμεση ισχύς του, όχι όμως και της Οδηγίας, που αναπτύσσει τα αποτελέσματά της αφού ενσωματωθεί στο εσωτερικό δίκαιο.

Ο θεματοφύλακας της τήρησης του ενωσιακού δικαίου είναι η Επιτροπή, η οποία αν διαπιστώσει κάποια παράβαση προσφεύγει κατά κράτους μέλους. Σε περίπτωση που ανακύπτουν αμφιβολίες και αμφιλεγόμενα ζητήματα εννοιών ενωσιακού δικαίου (*πρωτότυπου ή παράγωγου*), εκκρεμούσης δίκης σε εθνικό δικαστήριο, ενεργοποιείται η διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής

⁷⁷ Ευγενία Σαχηκείδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο , Β έκδοση , εκδόσεις Σάκκουλας , Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013 , σελ 503

⁷⁸ Σημειώσεις ευρωπαϊκού δικαίου, Νομική Σχολή Αθηνών 2014, Μάνος Γιακουμάκης, σελ 47

II. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΑΝΕΠΤΥΞΕ ΤΟ ΔΕΕ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ για την ερμηνεία και εφαρμογή των Οδηγιών στην εσωτερική έννομη τάξη

A. Επί της ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου

Μια αρχή που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και συναφής με την σύμφωνη ερμηνεία, που αναλύεται αμέσως παρακάτω, ήτο αυτή της *ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής των ευρωπαϊκών νομικών πράξεων στην εσωτερική έννομη τάξη*. Τοποθετώντας την σε ρητό χρονικό πλαίσιο, το ΔΕΚ/ΔΕΕ στην απόφαση Kozłowski (C-66/08) στις 17.7.08, απαντώντας στο προδικαστικό ερώτημα, για την έννοια του όρου «κράτος μέλος εκτέλεσης», σχετικά με το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, απεφάνθη ότι οι όροι που εμπεριέχονται στις Αποφάσεις Πλαίσιο (όπως και 2002/584 Απόφαση- Πλαίσιο που δημιούργησε το θεσμό του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης), δεν μπορούν να ερμηνεύονται ελεύθερα από κάθε κράτος μέλος. Ειδικότερα αποφάνθηκε ότι, *οι όροι της διάταξης μιας απόφασης - πλαισίου, οι οποίοι καθορίζουν το πεδίο εφαρμογής της, πρέπει να ερμηνεύονται ομοιόμορφα, καθώς αποτελούν αυτοτελείς έννοιες του δικαίου της Ένωσης. Επομένως δεν επιτρέπεται στα κράτη μέλη να προσδίδουν στους όρους αυτούς, ευρύτερο περιεχόμενο από αυτό που καλύπτει την ομοιόμορφη ερμηνεία*. Πρόσφατη Νομολογία του Δικαστηρίου απότυπώνεται στην υπόθεση C 60/12, που έχει ως εξής :

Στις 22-10-09 ο Μ. Μπαλαζ, οδηγούσε τσέχικο φορτηγό όχημα και παραβίασε οδικό κανόνα σε αυστριακό έδαφος που απαγόρευε κυκλοφορία φορτηγού άνω ενός συγκεκριμένου ορίου βάρους. Λόγω της

παράβασης αυτής καταδικάστηκε σε 220 ευρώ πρόστιμο και εναλλακτικά σε περίπτωση μη καταβολής αυτού, σε 60 ώρες στερητικής της ελευθερίας ποινή. Η κύρωση αυτή επεβλήθη από αυστριακή πρωτοβάθμια διοικητική επιτροπή, αρμόδια για θέματα διοικητικού ποινικού δικαίου, η οποία ζήτησε από την τσέχικη δημοκρατία την αναγνώριση και την εκτέλεση της απόφασης αυτής και τόνισε ότι οι παραβάσεις επί των οποίων εκδόθηκε, θεωρούνταν κατά το αυστριακό δίκαιο παραβάσεις κανόνων ποινικού δικαίου και το πρόσωπο είχε παράλληλα τη δυνατότητα να δικαστεί σε δικαστήριο με αρμοδιότητα σε ποινικές υποθέσεις. Η απόφαση αυτή κατέστη απρόσβλητη καθώς ο ενδιαφερόμενος δεν προσέφυγε κατά αυτής δικαστικώς και εμπροθέσμως. Η τσέχικη δημοκρατία την κήρυξε εκτελεστή. Ο ενδιαφερόμενος άσκησε έφεση κατά της τελευταίας αυτής απόφασης διότι υποστήριξε ότι δεν μπορούσε να εκτελεστεί αφού δεν μπορούσε να γίνει δεκτική προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου με ποινική αρμοδιότητα.

Κατόπιν αυτού το εφετείο Πράγας, ανέστειλε τη διαδικασία και απηύθυνε προδικαστικό ερώτημα για το ποιο είναι το ***Δικαστήριο που έχει δικαιοδοσία σε ποινικές υποθέσεις*** και το αν αυτό πρέπει να ερμηνεύεται ως ***αυτοτελής έννοια του δικαίου της Ένωσης***. Η απάντηση ήτο καταφατική, διότι ο στόχος είναι να τεθεί σε λειτουργία ένας αποτελεσματικός μηχανισμός διασυνοριακής αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων που επιβάλλουν τελεσιδίκως χρηματική ποινή σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο. Τα κράτη μέλη οφείλουν να αναγνωρίζουν τέτοιες αποφάσεις και να φροντίζουν για την εκτέλεσή τους, ενώ αν υπάρχουν λόγοι αρνήσεως πρέπει να ερμηνεύονται στενά. Η ερμηνεία αυτή απορρέει από την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Για να θεωρήσει το ΔΕΕ ένα όργανο ως δικαστήριο κατά πάγια νομολογία

λαμβάνει υπόψη του στοιχεία όπως η ίδρυση του οργάνου αυτού με νόμο, η μονιμότητά του, ο δεσμευτικός χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του. Η υπ' αριθμ. 2009/299 απόφαση πλαίσιο αφορούσε παραβάσεις οδικής κυκλοφορίας, που δεν αντιμετωπίζονται ενιαία καθώς άλλα κράτη τις θεωρούν διοικητικές άλλα ποινικά αδικήματα. Για να υλοποιηθεί η πολιτική της απόφασης πλαισίου, πρέπει το δικαστήριο να συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά της ποινικής διαδικασίας χωρίς να απαιτείται αποκλειστική αρμοδιότητα σε ποινικές υποθέσεις. Η αυστριακή αρχή που επέβαλε τις παραβάσεις κρίθηκε ότι εμπίπτει σε αυτή την κατηγορία κατά την έννοια του 267 ΣΛΕΕ καθώς εγγυάται συν τοις άλλοις την εφαρμογή της αρχής της νομιμότητας. Επομένως ένα πρόσωπο που υποχρεούται να εκκινήσει διοικητική διαδικασία πριν προσφύγει στην ένδικο, θεωρείται ότι είχε την ευκαιρία να δικαστεί σε δικαστήριο που έχει δικαιοδοσία ειδικά σε ποινικές υποθέσεις.

B. Επί της σύμφωνης με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνείας

Η αρχή της σύμφωνης με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνείας, αρχικά απετέλεσε έκφανση της καλόπιστης συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών και Ένωσης, λαμβάνοντας τη μορφή υποχρέωσης των κρατών να ερμηνεύουν το εσωτερικό δίκαιο *υπό το φως της Οδηγίας, αλλά και ευρύτερα του δικαίου (πρωτογενούς και δευτερογενούς) της Ένωσης*. Σ' αυτό περιλαμβάνεται το νομολογιακό δίκαιο περί θεμελιωδών αρχών και δικαιωμάτων καθώς και το θετικό δίκαιο του ΧΘΔΕ, όταν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης.

Σήμερα η επιταγή περί σύμφωνης προς το ενωσιακό δίκαιο ερμηνείας του εθνικού δικαίου, είναι κατά τη Νομολογία του

Δικαστηρίου εγγενής⁷⁹ στο σύστημα της Συνθήκης. Η σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνεία, καταλαμβάνει όχι μόνο το εθνικό δίκαιο που δημιουργείται με αφορμή την υποχρέωση μεταφοράς μιας Οδηγίας στο εσωτερικό, αλλά το σύνολο αυτού του (εθνικού) δικαίου. Ο λόγος ενεργοποίησης αυτού του άξονα ερμηνείας είναι η ασφάλεια του δικαίου και η μη αναδρομικότητα. Άκρο όριο στο σύστημα αυτής της ερμηνείας είναι η μη παραβίαση του εθνικού δικαίου, δηλαδή απαγορεύεται στον εθνικό δικαστή να καταλήξει σε contra legem ερμηνεία του εθνικού του δικαίου, προκειμένου να ικανοποιήσει την αρχή αυτή, την οποία θα αναλύσουμε λίγο παρακάτω.

Κατά τη μεταφορά των ενωσιακών μέτρων στο ⁸⁰εθνικό δίκαιο θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η πάγια νομολογία του ΔΕΕ, ως προς την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ έναντι κάθε άλλης διάταξης του εθνικού δικαίου. Η νομολογιακή αυτή αρχή κινείται γύρω από τον άξονα της ενιαίας και άμεσης εφαρμογής του πρωτογενούς και παράγωγου δικαίου της ΕΕ, που θα ήταν αδύνατη εάν τα κράτη μέλη μπορούσαν να λάβουν ή να διατηρήσουν σε ισχύ μέτρα ικανά να θίξουν την πρακτική αποτελεσματικότητα της Συνθήκης. Κατά την ερμηνεία της αρχής αυτής θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και το άρθρο 4παρ. 2 της ΣΕΕ, που προβλέπει ότι *«η Ένωση σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών που είναι συμφυής με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική τους δομή»*. Η ΕΕ όταν νομοθετεί (ή γενικότερα αναπτύσσει τις πολιτικές της) οφείλει να σέβεται την εν λόγω εθνική ταυτότητα. Δηλαδή η αρχή της σύμφωνης

⁷⁹ Ευγενία Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο , Β έκδοση , εκδόσεις Σάκκουλας , Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013

⁸⁰¹ Εγχειρίδιο Εναρμόνισης, Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο στην Ελλάδα, Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, Γραφείο Διεθνών και Κοινοτικών Θεμάτων , Εθνικό Τυπογραφείο , Ιούνιος 2013, ηλεκτρονικό βιβλίο , <http://www.ggk.gov.gr>

ερμηνείας, σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να θεωρείται ισοπεδωτική για τις εθνικές νομοθεσίες, αφού σκοπό δεν έχει να τις εξαφανίσει, αλλά να εξασφαλίσει ενότητα δικαίου στον ευρωπαϊκό νομικό χώρο.

Τα κράτη μέλη έχουν τη διακριτική ευχέρεια με την επιφύλαξη πάντα της τήρησης του δικαίου της ΕΕ σε θεμελιώδεις τομείς και της αποφυγής δημιουργίας διακρίσεων μεταξύ των κρατών μελών, να καθορίζουν τα ίδια ποιες είναι οι ιδιαίτερες προϋποθέσεις και ενδεχομένως οι επιταγές εθνικού συνταγματικού δικαίου που θα πρέπει να τηρούνται, προκειμένου να εφαρμοστεί το ευρωπαϊκό δίκαιο στο εσωτερικό τους. Η υποχρέωση εφαρμογής των προτεινόμενων ρυθμίσεων πρέπει να απορρέει από τις διατάξεις του εθνικού δικαίου, οι οποίες θεσπίζονται σε συμμόρφωση προς τον σκοπό και τις απαιτήσεις της Οδηγίας.

Η σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνεία, αποτελεί μοχλό και εργαλείο νομικής ερμηνείας που αναπτύχθηκε παράλληλα με την αυξανόμενη δυναμική της ΕΕ στο χώρο του ποινικού δικαίου. Και δεν αναφέρομαι στην Συνθήκη της Λισαβόνας και μόνο, αλλά και στους προαγγέλους της, τις Συνθήκες Μάαστριχτ και Άμστερνταμ, που δημιούργησαν σταδιακά την ανάγκη αυτή της ενεργού της παρουσίας και κατέστησαν φανερό, ότι σε έναν ενιαίο δικαιοκρατικό χώρο, μια τέτοια ερμηνευτική κατεύθυνση ήταν απαραίτητη. Η βαθύτερη θεσμική ουσία της ΕΕ, δηλαδή η δικαιοκρατική παραγωγή της και η λειτουργία της ως κεντρομόλος δύναμη δημιουργίας κανόνων δικαίου, δικονομικών και ουσιαστικών, δεν μπορεί να μείνει σε μια μόνο στείρα και τυποποιημένη παραγωγή κανόνων, αλλά να αποτελέσει τη βάση για ένα ενιαίο οικοδόμημα. Φυσικά η εκάστοτε εθνική δικαιοκρατική υπόσταση δέον είναι να διατηρήσει την ταυτότητά της, καλείται όμως να ενταχθεί ομαλά και να αναπτύξει τα προληπτικά

και κατασταλτικά για την κοινωνία αποτελέσματά της, σε ένα εναρμονισμένο πλαίσιο, το οποίο και εξυπηρετεί ακριβώς η σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνεία.

Αφετηρία της σύμφωνης με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνείας, ήταν η ιστορική απόφαση Pupino του ΔΔΕ, στις 16-6-2005 (C-105/03), σύμφωνα με την οποία «οι εθνικές αρχές και ιδίως τα εθνικά δικαστήρια έχουν υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας του εθνικού δικαίου». Ασφαλιστική δικλείδα και παράλληλα όριο σε αυτή την εφαρμογή, έτσι ώστε να μην ανατραπούν οι δικαιοσύνη ισορροπίες και να διατηρήσουν τα εκάστοτε εθνικά ποινικά συστήματα έναν ελάχιστο ακέραιο πυρήνα, που δεν θα επιτρέψει να δημιουργηθούν φαινόμενα νομοθετικής αναρχίας και αντισυνταγματικότητας, είναι:

A) η αρχή της ασφάλειας του δικαίου

B) και η αρχή της μη αναδρομικότητας

Η παραπάνω υποχρέωση του εθνικού δικαστή για σύμφωνη ερμηνεία, παύει όταν καταλήξει να ερμηνεύσει το εθνικό του δίκαιο *contra legem*. Ο τελευταίος καλείται να ερμηνεύσει το εθνικό του δίκαιο με βάση το ενωσιακό στο μέτρο του δυνατού, διότι όπως προελέχθη, στόχος του ενωσιακού δικαίου, δεν είναι να παραγκωνίσει το εθνικό, αλλά να συμβαδίσει με αυτό, το οποίο μέσω της προσέγγισης με τα υπόλοιπα εθνικά δίκαια, θα έχει μια αρμονική θέση στο ευρωπαϊκό μόρφωμα.⁸¹ Ο δικαστής οφείλει να κινηθεί μέσα στα πλαίσια της γραμματικής διατύπωσης του εθνικού κανόνα και να επιχειρήσει να τον ερμηνεύσει υπό το φως και προς το σκοπό της⁸² Οδηγίας. Πρέπει

⁸¹ Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σημειώσεις για το μάθημα ευρωπαϊκό δίκαιο, Νομική Σχολή Αθηνών Μάνος Γιακουμάκης. Σελ 51

⁸² Υπόθεση Von Kolson and Camman, σωφρονιστικό κατάστημα στη Γερμανία, προτίμησε να προσλάβει άντρες υπαλλήλους ενώ οι γυναίκες είχαν περισσότερα προσόντα. Η σχετική οδηγία για την απαγόρευση διακρίσεων λόγω φύλου, προέβλεπε την ευχέρεια των κρατών να λάβουν μέτρα

όμως να χρησιμοποιήσει κάθε μέθοδο ερμηνείας και αρχή του εσωτερικού δικαίου που έχει στη διάθεσή του. Αν υπάρχουν ⁸³περισσότερες δυνατές ερμηνείες, οφείλει να επιλέξει εκείνη που αντιστοιχεί εγγύτερα στον επιδιωκόμενο σκοπό. Αν αυτό δεν επαρκεί, θα εξετάσει το σύνολο της εθνικής νομοθεσίας ώστε να ανεύρει κάποιο κανόνα που θα μπορούσε να εφαρμοσθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να περιλαμβάνει και το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Ιδίως αν δεν έχει υπάρξει κάποιο νομοθετικό μέτρο για τη μεταφορά της Οδηγίας, ο δικαστής προσπαθεί να φτάσει όσο το δυνατόν εγγύτερα στον επιδιωκόμενο σκοπό, μέσα όμως από την κείμενη νομοθεσία, ενώ αν υπάρξει κάποιο μέτρο, πλην όμως ήταν πλημμελές γιατί εισήγαγε εξαιρέσεις και επιφυλάξεις, πρέπει να χρησιμοποιήσει κάθε διαθέσιμο μέσο για να εξουδετερώσει αυτή την εξαίρεση.

Όμως η αρχή αυτή έχει και μια ακόμα επενέργεια που δεν μπορούμε να παραβλέψουμε: κάθε πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να επικαλείται ενώπιον των εθνικών δικαστικών αρχών εκείνες τις Οδηγίες, οι οποίες θεμελιώνουν δικαιώματα υπέρ αυτού, ακόμη και αν αυτές, δεν έχουν ενσωματωθεί στην εσωτερική έννομη τάξη ή αν έχουν ενσωματωθεί πλημμελώς δηλαδή:

- Ο ιδιώτης μπορεί να επικαλεστεί δικαιώματα που η Οδηγία του απονέμει ρητά και ανεπιφύλακτα⁸⁴
- Αλλά ακόμα και όταν αυτό δεν συμβαίνει, δηλ όταν δεν υπάρχει ρητή αναφορά στα δικαιώματα, μπορεί ο ιδιώτης να τα επικαλεστεί αν υπάρχει υποχρέωση⁸⁵ του κράτους

προς ικανοποίηση του επιδιωκόμενου αποτελέσματος. Το γερμανικό δίκαιο δεν προέβλεπε αποζημίωση, το Δικαστήριο όμως απεφάνθη ότι η αποζημίωση συμφωνεί με το σκοπό της Οδηγίας.

⁸³ Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σημειώσεις για το μάθημα ευρωπαϊκό δίκαιο, Νομική Σχολή Αθηνών Μάνος Γιακουμάκης, σελ 51

⁸⁴ Ακόμα και αν η Οδηγία δεν έχει μεταφερθεί ή δεν έχει μεταφερθεί ορθά, αρκεί οι διατάξεις της να είναι σαφείς και χωρίς όρους

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ «ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ» ΔΥΟ ΟΔΗΓΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ι. Γενικά επί της λειτουργίας και του ρυθμιστικού αντικειμένου των Οδηγιών 2010/64/ΕΕ και 2013/12/ΕΕ

Οι δύο Οδηγίες υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο της ανάπτυξης της Ε.Ε. ως χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Περιλαμβάνουν ελάχιστους κοινούς κανόνες σε δύο τομείς της ποινικής δικαιοσύνης: α) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης των υπόπτων ή κατηγορουμένων και β) το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.⁸⁶

Η υιοθέτηση ελάχιστων κοινών κανόνων στο πεδίο του ποινικού δικονομικού δικαίου συνιστά το απαραίτητο μέσο για τη δημιουργία αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών ως προς την εφαρμογή των ποινικών διαδικασιών. Συνακόλουθα, θα συμβάλλει σημαντικά στην καθιέρωση και εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων που συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο της δικαστικής συνεργασίας εντός της Ένωσης.

⁸⁵ Υπόθεση Delena Wells σχετικά με την εκτίμηση επιπτώσεων στο περιβάλλον, όπου η μη συμμόρφωση του κράτους στην Οδηγία, οδήγησε στο κλείσιμο του ορυχείου και στην συνακόλουθη οικονομική καταστροφή της εταιρείας που το εκμεταλλευόταν, Η υποχρέωση που προέβλεπε η Οδηγία, ουσιαστικά επιβλήθηκε στο κράτος, που εσφαλμένα εξέδωσε άδεια λειτουργίας του ορυχείου

⁸⁶ Αιτιολογική έκθεση, στο σχέδιο νόμου «Για την ενσωμάτωση των Οδηγιών 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Οκτωβρίου 2010 σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (L 280) και 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (L 142)»

Σε ένα ήδη υπάρχον πλαίσιο για την ενίσχυση δικονομικών δικαιωμάτων υπόπτων ή κατηγορουμένων στις ποινικές διαδικασίες, έγινε και η ενσωμάτωση αυτών των Οδηγιών στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένης της χώρας μας. Με βασικό στόχο την ανάπτυξη του ΧΕΑΔ και με κινητήριο μοχλό τις αποφάσεις της Συνόδου του Τάμπερε το 1999, σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση των ποινικών αποφάσεων και συνακόλουθα την απαιτούμενη αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών, ψηφίσθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, η Οδηγία ΕΕ2012/13. Ως ελέγχθη, το πρώτο μέτρο που εγκρίθηκε στο πλαίσιο του Οδικού Χάρτη του Νοεμβρίου του 2009, ήταν η Οδηγία 64/2010 ΕΕ.

II. ΟΔΗΓΙΑ 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, (20/20/10) : το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία

A. Νομική βάση και στόχος της Οδηγίας

Με βάση το άρθρο 82. παρ 2 της Συνθήκης της Λισαβόνας για τη λειτουργία της Ε.Ε, που αναγνωρίζει στην Ένωση την αρμοδιότητα να θεσπίζει κοινούς ελάχιστους κανόνες σε ορισμένους τομείς του ποινικού δικονομικού δικαίου, ψηφίσθηκε η Οδηγία **2010/64/ΕΕ**. Στην Οδηγία αυτή διευκρινίζεται μάλιστα και η σχέση ανάμεσα στα θεμελιώδη δικονομικά δικαιώματα της Ε.Ε. και της ΕΣΔΑ.

Στόχος της οδηγίας είναι η διασφάλιση του δικαιώματος των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε διερμηνεία και μετάφραση κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, με κύριο σκοπό να διαφυλαχθεί συνακόλουθα το δικαίωμα τους σε «*δίκαιη δίκη*». Πέρα από την ποινική

διαδικασία, το δικαίωμα αυτό αναγνωρίζεται και στην διαδικασία του εντάλματος σύλληψης.

B. Κανονιστικό περιεχόμενο της Οδηγίας

Το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης ενεργοποιείται από την χρονική στιγμή που το πρόσωπο είναι ύποπτο (σε διευρευνητικό-προανακριτικό στάδιο) ή έχει λάβει την ιδιότητα του κατηγορουμένου μέχρι και την έκδοση αμετάκλητης⁸⁷ ποινικής απόφασης. Το δικαίωμα αυτό πρέπει να είναι πραγματικά διαθέσιμο, χωρίς καθυστέρηση, εκτός αν αυτή δικαιολογείται λόγω ευλόγων συνθηκών, που συνάδουν με το είδος της αξιόποινης πράξης και της γλώσσας. Η διερμηνεία παρέχεται στη μητρική γλώσσα των υπόπτων ή των κατηγορουμένων ή σε γλώσσα την οποία ομιλούν και καταλαβαίνουν, ώστε να είναι δυνατή η πλήρης άσκηση του υπερασπιστικού τους δικαιώματος και του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Θα πρέπει να εξακριβώνεται κατά πόσο είναι απαραίτητη η χρήση διερμηνέα κάθε φορά κατά την ποινική διαδικασία.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται ειδικά σε σχέση με τα ουσιώδη έγγραφα και τη μετάφραση αυτών όπως το έγγραφο απαγγελίας της κατηγορίας, το κλητήριο θέσπισμα, οποιαδήποτε δικαστική απόφαση, κάθε διαταγή στέρησης της ελευθερίας και κάθε άλλο συναφές έγγραφο υλικό. Μετάφραση προβλέπεται και για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης. Το ποια έγγραφα είναι ουσιώδη, θα το αποφασίσουν τα κράτη μέλη, είτε με δική τους πρωτοβουλία, είτε με αίτηση του υπόπτου ή κατηγορουμένου ή του συνηγόρου του. Χωρεί παραίτηση από το δικαίωμα αυτό από τον εν δυνάμει δικαιούχο του, αρκεί να έχει λάβει χώρα προηγουμένως

⁸⁷ συμπεριλαμβανομένης και της δυνατότητας άσκησης ενδίκων μέσων.

συμβουλή από τον αρμόδιο συνήγορο. Και το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης πρέπει να μεταφράζεται επίσης. Το κόστος της διαδικασίας αυτής καλύπτεται από το κράτος μέλος.

Απαιτείται υψηλό επίπεδο διερμηνείας και μετάφρασης, ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ουσιαστική και εν τοις πράγμασι εξασφάλιση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Έτσι, υπάρχει πρόβλεψη αντικατάστασης του εκάστοτε διερμηνέα. Η οδηγία δεν περιστελλεί τα δικαιώματα και τις δικονομικές εγγυήσεις που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ, το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, άλλες διατάξεις διεθνούς δικαίου ή από τη νομοθεσία κρατών μελών που παρέχει υψηλότερο βαθμό προστασίας.

Γ. Ενσωμάτωση στο εσωτερικό μας δίκαιο

Όπως είναι γνωστό, γλωσσικά δικαιώματα προβλέπονται και στην ΕΣΔΑ στα άρθρα 5.2 και 6.3, ως ελάχιστη προστασία στον τομέα αυτό *(τα κράτη μπορούν να προβλέψουν ρυθμίσεις με υψηλότερο επίπεδο προστασίας)*. Τα δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνει η οδηγία προβλέπονται ήδη στην ΕΣΔΑ και τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Η οδηγία για το δικαίωμα στη διερμηνεία και μετάφραση στοχεύει να δημιουργηθεί ένας μηχανισμός για την περαιτέρω ενίσχυση της εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών. Τα κράτη μέλη όφειλαν να θέσουν σε εφαρμογή την οδηγία έως την 27.10.2013 και να αποστείλουν στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή έως την ανωτέρω ημερομηνία, το κείμενο των διατάξεων που επρόκειτο να θεσπίσουν με σκοπό την ενσωμάτωση τους στην εθνική τους νομοθεσία.

Με το άρθρο 2 του Νόμου 4236/14 αντικαθίσταται η παράγραφος 1 του άρθρου 233 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας σχετικά με τις προϋποθέσεις παροχής διερμηνείας. Το κείμενο του ΚΠΔ βελτιώνεται σε δύο σημεία: Αποσαφηνίζεται, πρώτον, ότι το δικαίωμα σε διερμηνεία αφορά σε όλη την ποινική διαδικασία και παρέχεται όταν ο κατηγορούμενος δεν ομιλεί ή δεν κατανοεί επαρκώς τη γλώσσα της ποινικής διαδικασίας. Περαιτέρω, επιβάλλεται η υποχρέωση εξακρίβωσης με κάθε πρόσφορο μέσο του κατά πόσο ο κατηγορούμενος μιλά και κατανοεί τη γλώσσα της ποινικής διαδικασίας και αν χρειάζεται διερμηνεία. Επίσης, προβλέπεται ότι κατά της απόφασης μη χορήγησης διερμηνείας ή κατά ανεπαρκούς διερμηνείας ο ύποπτος/κατηγορούμενος μπορούν να προσφύγουν στα αρμόδια για κάθε στάδιο της διαδικασίας όργανα. Τέλος, με τη νομοθετική εξουσιοδότηση που περιέχεται στην παράγραφο 2, με την οποία προστίθεται παράγραφος 3 στο άρθρο 233 ΚΠΔ, δίνεται η δυνατότητα να επέλθουν βελτιώσεις και τροποποιήσεις στο υφιστάμενο πλαίσιο με την πρόβλεψη, με υπουργική απόφαση, καθορισμού των προσόντων των διερμηνέων, ώστε να διασφαλισθεί η ποιότητα της παρεχόμενης διερμηνείας-μετάφρασης.

Δ. Ενσωμάτωση της συγκεκριμένης οδηγίας

Στο άρθρο 1 του νόμου 4236/14 αναφέρεται ρητά το εξής : «...με τις διατάξεις 1 έως 8 του παρόντος εναρμονίζεται η ελληνική νομοθεσία με την Οδηγία 64/2010 ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση για τους υπόπτους ή τους κατηγορουμένους κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας καθώς και κατά τη διάρκεια εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης»

Το δικαίωμα στην διερμηνεία αφορά σε όλη την ποινική διαδικασία. Η σχετική ρύθμιση έχει μεταφερθεί στο εσωτερικό μας

δίκαιο μέσω της τροποποίησης στο άρθρο 233 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας . Στο εν λόγω άρθρο ορίζεται ότι:

Διορισμός διερμηνέα.

1. Όταν πρόκειται να εξεταστεί κατηγορούμενος, αστικός υπεύθυνος ή μάρτυρας που δεν γνωρίζει επαρκώς την ελληνική γλώσσα, εκείνος που διενεργεί την ανάκριση ή εκείνος που διευθύνει τη συζήτηση διορίζει διερμηνέα.

2. Ο διορισμός του διερμηνέα γίνεται από πίνακα που καταρτίζεται από το συμβούλιο πλημμελειοδικών, ύστερα από πρόταση του εισαγγελέα του μέσα στο τρίτο δεκαήμερο του μηνός Σεπτεμβρίου κάθε χρόνου από πρόσωπα που διαμένουν ή εργάζονται στην έδρα του και κατά προτίμηση από δημοσίους υπαλλήλους. Ο πίνακας υποβάλλεται στον εισαγγελέα εφετών, που έως το τέλος Οκτωβρίου έχει το δικαίωμα να ζητήσει από το συμβούλιο εφετών τη μεταρρύθμισή του. Το συμβούλιο των εφετών αποφαινεται σχετικά έως το τέλος Νοεμβρίου. Ο πίνακας, αφού οριστικοποιηθεί, τοιχοκολλάται στο ακροατήριο του πλημμελειοδικείου και ανακοινώνεται έως το τέλος Δεκεμβρίου κάθε χρόνου από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών στους ανακριτικούς υπαλλήλους της περιφέρειας. Κάθε χρόνο ισχύει, ωστόσο συνταχθεί νέος πίνακας, ο πίνακας που συντάχθηκε το προηγούμενο έτος. Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις και εφόσον δεν είναι δυνατό να διορισθεί διερμηνέας από εκείνους που είναι εγγεγραμμένοι στο σχετικό πίνακα, μπορεί να διορισθεί διερμηνέας και πρόσωπο που δεν περιλαμβάνεται σ' αυτόν

Ο μη διορισμός διερμηνέα καθώς και η μη διερμηνέυση ή η ατελής διερμηνέυση στις περιπτώσεις εκείνες όπου ο κατηγορούμενος δεν μπορεί να νοήσει την ελληνική γλώσσα έχει ως αποτέλεσμα την απόλυτη ακυρότητα κατά το άρθρο 171 εδάφιο δ ΚΠΔ, διότι θίγονται τα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου. Ο κατηγορούμενος δεν μπορεί να παραιτηθεί από το δικαίωμα διερμηνείας καθώς η διάταξη του άρθρου 233 είναι δημόσιας τάξεως.

Σε σχέση με την Οδηγία αυτή και την ενσωμάτωσή της, παρατηρούνται οι εξής αλλαγές του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου, όπως αυτές έλαβαν χώρα με τον νόμο 4236/14.

❖ Προσθήκη τρίτης παραγράφου στο άρθρο 233 ΚΠΔ που έχει ως εξής :

- *Με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καθορίζονται τα προσόντα των προσώπων που μπορούν να περιληφθούν στον πίνακα διερμηνέων.*

❖ το άρθρο 236 του ΚΠΔ αντικαθίσταται ως εξής :

- *ο διερμηνέας, πριν αναλάβει τα καθήκοντά του, οφείλει να ορκισθεί, σύμφωνα με το άρθρο 218 ενώπιον εκείνου που τον διόρισε, ότι θα μεταφράσει με ακρίβεια και πιστότητα, τηρώντας πλήρη εχεμύθεια, όλα όσα θα ειπωθούν κατά τη συζήτηση ή αν πρόκειται για την περίπτωση του άρθρου 237*

❖ μετά το άρθρο 236, προστίθεται το 236^A ΚΠΔ ως εξής :

- *1.στους υπόπτους ή τους κατηγορουμένους που δεν κατανοούν τη γλώσσα της ποινικής διαδικασίας, παρέχεται εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος, γραπτή μετάφραση όλων των ουσιωδών εγγράφων ή χωρίων εγγράφων της διαδικασίας. Τα ουσιώδη έγγραφα περιλαμβάνουν οποιαδήποτε απόφαση συνεπάγεται τη στέρηση ελευθερίας ενός προσώπου, οποιοδήποτε έγγραφο απαγγελίας κατηγορίας και οποιαδήποτε δικαστική απόφαση σχετική με την κατηγορία. Οι κατηγορούμενοι ή οι συνήγοροί τους δύνανται να υποβάλλουν αιτιολογημένο αίτημα για το χαρακτηρισμό των εγγράφων ή χωρίων εγγράφων ως ουσιωδών. Οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι δεν έχουν δικαίωμα σε μετάφραση χωρίων*

ουσιωδών εγγράφων τα οποία δεν συμβάλλουν στην κατανόηση εκ μέρους τους του περιεχομένου της εναντίον τους κατηγορίας.

- 2. Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις η έγγραφη μετάφραση μπορεί να αντικατασταθεί από προφορική μετάφραση ή προφορική σύνοψη του περιεχομένου των ουσιωδών εγγράφων.
 - 3. Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να υποβάλλει αντιρρήσεις κατά της απόφασης με την οποία κρίνεται ότι δεν απαιτείται μετάφραση εγγράφων ή χωρίων εγγράφων ή όταν η ποιότητά της δεν είναι επαρκής, Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζεται αναλόγως η παράγραφος 1 του άρθρου 233.
 - 4. Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να παραιτηθεί από το δικαίωμα μετάφρασης εγγράφων υπό την προϋπόθεση ότι έχει προηγουμένως συμβουλευθεί συνήγορο ή ότι έχει με άλλο τρόπο λάβει πλήρη γνώση των συνεπειών της παραίτησης. Η παραίτηση πρέπει να είναι προϊόν ελεύθερης βούλησης του προσώπου και να μην περιέχει όρο ή αίρεση.
- ❖ Μετά το άρθρο 238 του ΚΠΔ προστίθεται το άρθρο 238^A, το οποίο έχει ως εξής :
- Για την εξέταση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, όταν αυτή γίνεται με συνδρομή διερμηνέα ή όταν γίνεται προφορική μετάφραση ή σύνοψη βασικών εγγράφων ή για την παραίτηση των ανωτέρω για το δικαίωμα της μετάφρασης συντάσσεται έκθεση ή γίνεται ειδική μνεία στην έκθεση που συντάσσεται από το αρμόδιο κάθε φορά όργανο.
- ❖ Μετά το άρθρο 238^A του ΚΠΔ προστίθεται το άρθρο 238B ως εξής :
- Τα έξοδα διερμηνείας καθώς και τα έξοδα μετάφρασης των αποφάσεων που συνεπάγονται τη στέρηση της ελευθερίας ενός προσώπου, των εγγράφων απαγγελίας κατηγορίας και των σχετικών

με την κατηγορία δικαστικών αποφάσεων τα οποία προκύπτουν από την εφαρμογή των άρθρων 233επ. και 236^A του ΚΠΔ, ανεξάρτητα από την έκβαση της διαδικασίας, βαρύνουν το δημόσιο. Κατ'εξαίρεση τα ανωτέρω έξοδα μετάφρασης βαρύνουν τον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο, εφόσον αυτός αποδεδειγμένα μπορεί να τα καταβάλλει.

- ❖ Τα άρθρα 233.1 και 236^A εφαρμόζονται αναλόγως και στην περίπτωση του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης

Κατά την κατάρτιση των δικαστών, των εισαγγελέων, των προανακριτικών και δικαστικών υπαλλήλων που συμμετέχουν σε ποινικές διαδικασίες αποδίδεται ιδιαίτερη έμφαση στις ιδιομορφίες της επικοινωνίας με συνδρομή διερμηνέα προκειμένου να επιτευχθεί αποτελεσματική και πραγματική επικοινωνία.

III. Οδηγία 2013/12 (22 Μαΐου 2012) σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών

A. Νομική βάση και στόχος της Οδηγίας

Η οδηγία 2012/13 ΕΕ αποτελεί συνέχεια της υλοποίησης των παραπάνω αναφερόμενων στόχων που τέθηκαν με τον Οδικό Χάρτη, η δε σχετική αρμοδιότητα της ΕΕ θεμελιώνεται επίσης στο άρθρο 82 παρ. 2 της ΣΛΕΕ. Η οδηγία σέβεται τα δικαιώματα του χάρτη και αφορά το μέτρο Β του οδικού χάρτη ύστερα από την Οδηγία 2010/64 που ήτο το μέτρο Α του οδικού χάρτη. Σε καμία περίπτωση η Οδηγία δεν μπορεί να διασφαλίζει επίπεδο προστασίας και σεβασμού των δικαιωμάτων, χαμηλότερο από αυτό που προβλέπει η ΕΣΔΑ.

Η οδηγία, θεσπίζει ελάχιστους κανόνες, οι οποίοι δεν πρέπει να θεσπίζουν επίπεδο προστασίας κατώτερο από αυτό που προβλέπει η ΕΣΔΑ, ερμηνευόμενη από την Νομολογία του ΕΔΔΑ. Σύμφωνα με το άρθρο 82 ΣΛΕΕ που ανεπύχθη παραπάνω, «τα δικαιώματα των προσώπων στην ποινική διαδικασία» είναι ένας από τους τομείς για τον οποίο δύνανται να θεσπιστούν ελάχιστοι κανόνες. Η Οδηγία θεσπίζει ελάχιστες διατάξεις σχετικά με την υποχρέωση ενημέρωσης υπόπτων και κατηγορουμένων για τα δικαιώματά τους. Αυτά ισχύουν με την επιφύλαξη ενημέρωσης που παρέχεται σχετικά με τα άλλα δικονομικά δικαιώματα τα οποία απορρέουν από το Χάρτη, την ΕΣΔΑ, το εθνικό δίκαιο και το ισχύον δίκαιο της ΕΕ, όπως αυτό έχει ερμηνευθεί από τα εθνικά δικαστήρια. Στο προοίμιο της Οδηγίας αναφέρεται ρητά ότι η Οδηγία βασίζεται στην αρχή της επικουρικότητας γιατί οι στόχοι⁸⁸ που καλείται να υλοποιήσει, επιτυγχάνονται καλύτερα σε επίπεδο Ένωσης, παρά σε επίπεδο κρατών μελών.

B. Κανονιστικό περιεχόμενο της Οδηγίας

Η Οδηγία εφαρμόζεται, από τη στιγμή που ένα πρόσωπο, ενημερώνεται από τις αρχές κράτους- μέλους, ότι θεωρείται ύποπτο ή κατηγορείται από τις αρχές για την τέλεση αξιόποινης πράξης, μέχρι τη διαπίστωση αν όντως έχει τελέσει αυτή την πράξη, συμπεριλαμβανομένης της επιμέτρησης της ποινής. Το δικαίωμα ενημέρωσης καλύπτει και τα άτομα που υπόκεινται στις διατάξεις και διαδικασίες του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης και γίνεται εγγράφως. Η ενημέρωση του υπόπτου πρέπει να είναι άμεση (*πριν από την πρώτη επίσημη εξέταση από την αρμόδια ανακριτική αρχή της χώρας*

⁸⁸ Δικαίωμα ενημέρωσης σε ποινικές διαδικασίες

του) και να αφορά τα ουσιώδη στοιχεία της διαδικασίας. Η ενημέρωση θα πρέπει να γίνεται σε γλώσσα που κατανοεί, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις και τις απαιτήσεις της Οδηγίας 64/2010ΕΕ. Ο στόχος είναι να διαφυλαχθεί το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Το αργότερο μέχρι τη διαβίβαση του κατηγορητηρίου στο δικαστήριο, πρέπει να έχουν παρασχεθεί επαρκή στοιχεία για την κατηγορία. Η μόνη περίπτωση που δεν επιτρέπεται πρόσβαση σε τμήμα του υλικού, είναι η πιθανότητα να δημιουργήσει το γεγονός αυτό κίνδυνο για τη ζωή ή τα θεμελιώδη δικαιώματα άλλου προσώπου. Φυσικά απαιτείται πρόσβαση στο αποδεικτικό υλικό της δικογραφίας, με την επιφύλαξη των διατάξεων του εθνικού δικαίου για την προστασία προσωπικών δεδομένων. Όποιοι περιορισμοί ανακύψουν, θα πρέπει να ερμηνεύονται στενά και σύμφωνα με την αρχή του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη σύμφωνα με την ΕΣΔΑ και τη νομολογία του ΕΔΔΑ.

Τα δικαιώματα που προβλέπονται είναι :

- Άμεση ενημέρωση υπόπτου ή κατηγορουμένου για τα δικαιώματά του
- η πρόσβαση σε δικηγόρο
- η παροχή νομικών συμβουλών δωρεάν
- ενημέρωση σχετικά με την κατηγορία
- ερμηνεία και μετάφραση
- το δικαίωμα σιωπής.
- Ενημέρωση σε περίπτωση μεταβολής της κατηγορίας
- Πρόσβαση στη δικογραφία είτε από τον ίδιο τον ύποπτο/κατηγορούμενο είτε από το συνήγορό του.

- Δικαίωμα προσφυγής σύμφωνα το εθνικό δίκαιο, σε περίπτωση που η αρμόδια αρχή αρνηθεί ή παραλείψει να παράσχει πρόσβαση στο υλικό της δικογραφίας
- Πρόσβαση σε επείγουσα ιατρική περίθαλψη
- Πρόσβαση στις προξενικές αρχές και ενημέρωση ενός προσώπου

Γ. Ενσωμάτωση της Οδηγίας στο εσωτερικό μας δίκαιο 2012/13/ΕΕ

Αναφέρεται ρητά στο άρθρο 9 του νόμου 4236/14 ότι : «εναρμονίζεται η ελληνική νομοθεσία με την Οδηγία 12/2013 ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης του υπόπτου ή του κατηγορουμένου ως προς τα δικαιώματά του και ως προς τις εναντίον του κατηγορίες κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας καθώς και κατά τη διαδικασία εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης..»

- ❖ Μετά το άρθρο 99 του ΚΠΔ, προστίθεται το άρθρο 99^α ΚΠΔ το οποίο προβλέπει τα εξής :
 - 1. Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος ενημερώνεται αμέσως τουλάχιστον στα ακόλουθα δικαιώματα α) το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο β) το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία δ) το δικαίωμα ερμηνείας και μετάφρασης και ε) το δικαίωμα σιωπής
 - 2. Η ενημέρωση σύμφωνα με την παράγραφο 1 παρέχεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα, προφορικά ή εγγράφως λαμβανομένων υπόψη των ειδικών αναγκών των υπόπτων ή κατηγορουμένων που είναι ευάλωτα πρόσωπα.

- 3. Στον ύποπτο τέλεσης πράξης ή στον κατηγορούμενο, ο οποίος συλλαμβάνεται ή κρατείται, παρέχεται αμέσως έγγραφο στο οποίο καταγράφονται τα δικαιώματά του και του επιτρέπεται να το διατηρεί στην κατοχή του καθ' όλη τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας του. Το έγγραφο αυτό περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τα ακόλουθα δικαιώματα α) το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, β) το δικαίωμα και της προϋποθέσεις δωρεάν παροχής νομικών συμβουλών γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης ε) το δικαίωμα σιωπής στ) το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας ζ) το δικαίωμα ενημέρωσης των προξενικών αρχών και ενός επιπλέον προσώπου η) το δικαίωμα σε επείγουσα ιατρική περίθαλψη θ) τον ανώτατο αριθμό ωρών ή ημερών κατά τις οποίες ο κατηγορούμενος δύναται να στερηθεί της ελευθερίας του προτού προσαχθεί ενώπιον της δικαστικής αρχής και ι) πληροφορίες σχετικά με τις δυνατότητες προσβολής του νομίμου χαρακτήρα της σύλληψης ή της κράτησης.
- 4. Το ως άνω έγγραφο συντάσσεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα. Όταν αυτό δεν είναι διαθέσιμο σε κατάλληλη γλώσσα ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος ενημερώνεται για τα δικαιώματά του προφορικά σε γλώσσα που να κατανοεί. Το εν λόγω έγγραφο πρέπει στη συνέχεια να χορηγείται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση σε γλώσσα που ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος κατανοεί.
- ❖ Όταν ο εκζητούμενος συλλαμβάνεται βάσει του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, του χορηγείται αμέσως έγγραφο με πληροφορίες για τα δικαιώματά του και οδηγείται χωρίς αναβολή στον Εισαγγελέα Εφετών
- ❖ Στο άρθρο 101 του ΚΔΠ προστίθενται οι παράγραφοι 3,4 και 5 ως εξής :

- 3. Κατά παρέκκλιση από τις παραγράφους 1 και 2, εφόσον δεν θίγεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, οι αρμόδιες αρχές, κατά την ανάκριση, προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση, δεν επιτρέπουν την πρόσβαση σε τμήμα του υλικού αν αυτή ενδέχεται να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο τη ζωή ή τα θεμελιώδη δικαιώματα άλλου προσώπου ή αν τέτοια άρνηση είναι απολύτως απαραίτητη για την προστασία σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, όπως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η πρόσβαση θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τη διεξαγωγή έρευνας ή να βλάψει σοβαρά την εθνική ασφάλεια.
- 4. Για την παροχή πληροφοριών στον κατηγορούμενο σύμφωνα με τα παραπάνω συντάσσεται έκθεση ή γίνεται ειδική μνεία στην έκθεση που συντάσσεται αρμοδίως
- 5. Ο κατηγορούμενος ή ο συνήγορός του έχει το δικαίωμα να υποβάλλει αντιρρήσεις κατά της ενδεχόμενης άρνησης ή παράλειψης της αρμόδιας αρχής να παράσχει τις κατά τα ανωτέρω πληροφορίες. Η παράγραφος 3 του άρθρου 236⁴ εφαρμόζεται αναλόγως.

Η ευρωπαϊκή Οδηγία ενσωματώνεται στο ελληνικό δίκαιο, χωρίς ουσιαστικές διαφοροποιήσεις, ακολουθώντας σχεδόν κατά γράμμα τις επιταγές και τις απαιτήσεις του ευρωπαϊού νομοθέτη. Τα δικαιώματα που αναγνωρίζει το ευρωπαϊκό κείμενο μεταφέρονται σχεδόν αυτούσια στο εσωτερικό μας δίκαιο. Οφείλουμε ωστόσο να παρατηρήσουμε, ότι δεν αναφέρεται στον ελληνικό νόμο η υποχρέωση ενημέρωσης του κατηγορουμένου στην περίπτωση που η κατηγορία μεταβάλλεται⁸⁹ σημαντικά, στοιχεία που ρητά αναφέρεται στην Οδηγία. Το άρθρο 10 του Νόμου 4236/14 αναφέρει απλά στο στοιχείο 1.γ το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία, ενώ στην ευρωπαϊκή Οδηγία,

⁸⁹ Π.χ από πλημμέλημα σε κακούργημα, απλό βασικό έγκλημα σε διακεκριμένη παραλλαγή αυτού, ή ακόμη και αν η κατηγορία επεκταθεί και σε άλλες πράξεις (συρροή)

αναφέρεται ρητά ότι ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος πρέπει να ενημερώνεται αν αλλάξει ριζικά η αρχική κατηγορία

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ως ελέχθη πιο πάνω, η ανάπτυξη του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου συνδέεται στενά με την εθνική κυριαρχία⁹⁰ και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τόσο τη σχέση πολίτη κράτους όσο και τα θεμελιώδη δικαιώματα, τα οποία χρήζουν προστασίας δια της εξισορρόπησης του συμφέροντος της δημόσιας ασφάλειας από τη μία μεριά και των ατομικών δικαιωμάτων από την άλλη. Σχετικά με τα αναπτυχθέντα νομοπαραγωγικά συστήματα στους κόλπους της Ε.Ε, η Συνθήκη της Λισαβόνας βασίζει το μοντέλο ενοποίησης στο πεδίο του ποινικού δικαίου κυρίως στην αμοιβαία αναγνώριση και όχι στην εναρμόνιση, διότι η πρώτη θεωρείται λιγότερο επιζήμια για την εθνική κυριαρχία των κρατών μελών, κατευνάζοντας τις έντονες αντιρρήσεις για το πολύκροτο «δημοκρατικό έλλειμμα». Η εναρμόνιση⁹¹ μπορεί να θεωρηθεί ως μια μέθοδος που διασφαλίζει την αρμονία στο σύστημα ποινικού δικαίου της Ε.Ε. Η συνεργασία⁹² των κρατών μελών βασίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη και στην αυτόματη αναγνώριση. Η αντιπαράθεση και ο διάλογος για το ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο τα τελευταία χρόνια έχει επικεντρωθεί στο ερώτημα αν η Ε.Ε έχει αρμοδιότητα να υιοθετεί ποινικά μέτρα. Η θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας, τουλάχιστον υπόσχεται ένα γονιμότερο διάλογο, που δύναται να διατυπωθεί ως εξής : *«τι είδους ποινικό δίκαιο χρειάζεται και επιθυμεί η Ευρώπη»*.

Η στάση του Έλληνα νομοθέτη απέναντι στις δικαϊκές αυτές εξελίξεις συχνά έχει γίνει αντικείμενο αρνητικής κριτικής, καθώς τις περισσότερες φορές, έχει γίνει απλά μια στείρα αντιγραφή των

⁹⁰ Σπύρος Αθ. Καρανικόλας , Η επίδραση του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 2012, σελ 260

⁹¹ Ο.π Σπύρος Αθ.Καρανικόλας ...σελ 3

⁹² Ο.π Σπύρος Αθ.Καρανικόλας ..σελ 260

ευρωπαϊκών ρυθμίσεων στο εσωτερικό της ελληνικής έννομης τάξης , χωρίς δημιουργική επεξεργασία των ευρωπαϊκών νομοθετικών επιταγών. Ουσιαστικά δεν έχει λάβει χώρα μια γόνιμη ενσωμάτωση, αλλά μια τυπική μεταφορά στο εσωτερικό. Δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε ωστόσο ότι, η Ελλάδα ως ενεργό μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει αναπτύξει εντεγκληματική πολιτική σε τομείς δράσης που τα προηγούμενα χρόνια δεν ήταν στο ρυθμιστικό πεδίο του Έλληνα νομοθέτη, με άλλα λόγια το εθνικό ποινικό μας σύστημα θα τολμούσα να πω ότι έχει «εξευρωπαϊσθεί».

Σχετικά με την νέο - δημιουργηθείσα έννοια του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου, που μας απασχόλησε σε όλο το εύρος και περιεχόμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, μπορούμε να την αντιληφθούμε μόνο λαμβάνοντας υπόψη πηγές και πλευρές που δεν έχουν πάντα καθαρά και μόνο ποινική χροιά. Δηλαδή το Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο, δεν είναι ένα άθροισμα επί μέρους εθνικών ποινικών συστημάτων υπό τον μανδύα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά ένα δημιούργημα κοινωνικών εξελίξεων και αντιδράσεων, συνακόλουθων της υπερεθνικής διάστασης που έχει λάβει πλέον η εγκληματικότητα.

Υπό το καθεστώς της Συνθήκης της Λισαβόνας, η Ε.Ε έχει πλέον αποκτήσει **πρωτογενή ποινική εξουσία**, αφού μπορεί μέσω Οδηγιών ενίοτε όμως και με Κανονισμό, να θεσπίζει ποινικές υποστάσεις και αντίστοιχα ποινές, υπό το νέο θεσμικό της πλαίσιο, που συναντά λιγότερες πλέον αντιρρήσεις για τις δημοκρατικές του βάσεις. Το ότι το δημοκρατικό έλλειμμα έχει αντιμετωπισθεί με τρόπο θα λέγαμε ικανοποιητικό μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, δεν σημαίνει ότι οι ποινικοί κανόνες της Ένωσης δεν χρήζουν νομιμοποίησης.

Η επέκταση του δικαίου της Ε.Ε σε ολοένα και περισσότερους τομείς συμβαίνει για διάφορους λόγους, μεταξύ των οποίων, *(στον τομέα του ποινικού δικαίου που μας απασχολεί επί του παρόντος)* είναι και η ωφέλεια από την κοινή δράση στον τομέα της διασυνοριακής σοβαρής εγκληματικότητας, με υπόβαθρο την προσήλωση στις αρχές του κράτους δικαίου. Το πέρασμα από το παραδοσιακό διακυβερνητικό ⁹³μοντέλο συνεργασίας, στην ανάπτυξη κοινών κανόνων δικαίου με σκοπό την ομοιογένεια μέσω της εκχώρησης εθνικών αρμοδιοτήτων στην Ε.Ε, είχε ακριβώς τον προαναφερθέντα στόχο: ομοιογένεια στο δικαιοσύνη χώρο της Ευρώπης για την αποτελεσματικότερη λειτουργία του δικαίου στο πλευρό του Ευρωπαίου πολίτη.

Στην Ευρώπη του σήμερα, την Ευρώπη των αξιών και των δικαιωμάτων που πηγάζουν από την μακραίωνη ιστορία της, καθίσταται σαφές ότι κοινή πορεία 27 διαφορετικών κρατών δεν μπορεί να είναι βιώσιμη, σε ένα καθεστώς διαφορετικών νομικών σχημάτων και μορφωμάτων. Τα κοινά ιδεώδη και οι κοινοί στόχοι, δεν μπορούν να μείνουν απλά ευχολόγια αλλά χρειάζονται μέτρα εφαρμογής. Γι αυτό το λόγο, η νομοθετική παρουσία της Ε.Ε έχει ισχυροποιηθεί, για να μπορέσει να υλοποιήσει αποτελεσματικότερα, όλα εκείνα που τα κράτη δεν μπορούν να επιτύχουν σε ένα μεμονωμένο εθνικό επίπεδο, με νομοθετικές διαφορές από κράτος σε κράτος. Το κράτος διατηρεί την υπόστασή του και την ακεραιότητά του, δεν γίνεται υποδεέστερο της Ε.Ε, αλλά νομικό εργαλείο και βοήθημα σε μια συντονισμένη προσπάθεια ορθής και δίκαιης ρύθμισης των ανθρώπινων σχέσεων στον ευρωπαϊκό χώρο. Το κράτος μέλος εμφορούμενο από τις συνταγματικές του παραδόσεις, εκχωρώντας εξουσίες στην Ε.Ε, την «εμπνέει» θα τολμούσα να πω,

⁹³ Που μαρτυρούσε διστακτικότητα απέναντι στις εξουσίες της Ε.Ε

ώστε η νομοθετική παραγωγή σε ευρωπαϊκό επίπεδο να καθίσταται αποδοτικότερη και πιο ωφέλιμη για τα κράτη μέλη, σε ένα αμφίδρομο καθεστώς δικαιοσύνης. Στον τομέα του ποινικού δικαίου που μας έχει απασχολήσει εν προκειμένω, ο ίδιος ο τρόπος ζωής και τα κοινωνικά φαινόμενα έχουν καταστήσει σαφές, ότι η πάταξη της εγκληματικότητας δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί μεμονωμένα γιατί η ίδια η φύση της πλέον δεν είναι μεμονωμένη και εξατομικευμένη. Ο νομοθέτης επομένως και συγκεκριμένα ο Ευρωπαίος νομοθέτης οφείλει να τοποθετηθεί απέναντι σε αυτή την κοινωνική πρόκληση και να την αντιμετωπίσει ανάλογα και αποτελεσματικά.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ιδρύθηκε βάσει κανόνων δικαίου (*δηλ. των Συνθηκών*) , η λειτουργία της διέπεται από το δίκαιο και επιλύει τα νομικά ζητήματα που αναπτύσσονται στους κόλπους της βάσει του δικαίου. Η Ευρώπη λοιπόν των πολιτισμών, η «Γηραιά Ήπειρος», διαθέτει τα νομοθετικά εργαλεία μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για να καταπολεμήσει τα νοσηρά φαινόμενα διασυνοριακού εγκλήματος που αναπτύχθηκαν στους κόλπους της και να καταστεί πραγματικά χώρος *Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης* .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

- ΙΩ Δελλή , Κοινοτικό Δίκαιο Περιβάλλοντος, οι διαστάσεις της προστασίας του περιβάλλοντος στην κοινοτική έννομη τάξη , εκδόσεις Αντ . Σάκκουλας 1998 , Αθήνα – Κομοτηνή
- Μαρία Καιάφα Γκμπαντι, Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο και Συνθήκη της Λισαβόνας, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2011
- Σπύρος Αθ. Καρανικόλας, Η επίδραση του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 2012
- Δ. Κιούπης, το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη 2011
- Δ. Μουζάκης Το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη 2011
- Χρίστος Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, γενικό μέρος Ι, δίκαιο και οικονομία , Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2007
- Γεώργιος Π. Νικολόπουλος, η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής, Νομική Βιβλιοθήκη 2008

- Ευγενία Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Β έκδοση εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2013
- Ν.Σκανδάμη, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Ι Θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης (4), Οργανική Υπόσταση της ΕΕ, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2003
- Βασίλειος Χριστιανός, Συνθήκη ΕΕ&ΣΛΕΕ κατ' άρθρο ερμηνεία , Νομική Βιβλιοθήκη 2012, Δ.Αναγνωστοπούλου
- European Criminal Law, Andre Klip, Intersentia Anterp-Oxford-Portland 2009

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ ,ΣΥΝΟΨΗ – ΕΠΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΣΗΜΕΙΑ , Κωνσταντίνος Στεφάνου, καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου, σελ 2
- Χρίστος Μυλωνόπουλος, το ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Ποινικά Χρονικά, ΞΑ/2011

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Εγχειρίδιο Εναρμόνισης, Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο στην Ελλάδα, Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, Γραφείο Διεθνών και Κοινοτικών Θεμάτων , Εθνικό Τυπογραφείο, Ιούνιος 2013, ηλεκτρονικό βιβλίο <http://www.ggk.gov.gr>
- Εισήγηση Άννας Μπενάκη στο ελληνικό Κοινοβούλιο, 18/3/10
- www.academia.edu. Μανώλης Περάκης, η προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, μια προσέγγιση υπό το πρίσμα της αυτονομίας της ενωσιακής έννομης τάξης
- Brussels, 20-4-10, COM 2010, 171 τελικό, COM τελικό Brussels 19-10-10
- www.constitutionalism.gr το Δικαστήριο της ΕΕ και ο Χάρτης των θεμελιωδών Δικαιωμάτων, του Καθηγητή Βασίλειου Σκουρή, Προέδρου Δικαστηρίου της ΕΕ
- http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/subsidiarity_en.htm
- http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/rights_values/index_el.htm
- <http://www.europedia.moussis.eu/books>
- <http://eur-lex.europa.eu> C 306/150 , Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε 17.12.2007

- Marcin Rozmus, Ilona Topa, Marika Walczak, HARMONISATION OF CRIMINAL LAW IN THE EU LEGISLATION – THE CURRENT STATUS AND THE IMPACT OF THE TREATY OF LISBON
- <http://www.mylonopoulos.gr/publication/article/49/to-eyropaiko-poiniko-dikaio-meta-ti-synthiki-tis-lisavonas.html>